THE SIN OF LOOKING

گۆنەها بەرێخودانێ

بەرهەڤکرن:
نیروژ عبدالله عمر

Write the project
پرۆژێ بنڤیسە

2024

گۆنەها بەرێخودانێ

بەرهەڤکرن
نیروژ عبدالله عمر

(پروژێ بنڤیسە 24)

ناڤێ پەرتوکێ: گۆنەها بەرێخودانێ

بەرهەڤکرن: نیروژ عبدالله عمر

پێداچوون: شیڤان شێخەمیری

دیزاینا بەرگی: ژێگر سیتەی

سال: 2024

ژ بەرهەمێن: (پروژێ بنڤیسە)

بسم الله الرحمن الرحيم

﴿پێشگوتن﴾

الحـــمدلـــله رب الـــعالمين، والـــصلاه والســـلام على أشرف الأنبياء والمرسلين، نبينا محمد وعلى آله و أصحابه أجمعين

بێگومان نیعمەتا چاڤان ژ نیعمەتێن مەزنە خودێ دگەل بەندەیێن خۆ کـری، کـو بۆ وان دنیا یا پێ ڕوهـن کـری و ب هـاریکاریا چـاڤان دشێن سەحکەنە موعجیزە و شیانێن خـودایێ مەزن و هـەر تشـتەکێ جـوان یێ د ئەرد و ئەسمانا دا، بەلێ پا هندەك جاران ئەڤ نیعمەتە دهێتە گوهرین بۆ نیقمەت و خرابیێ دەمێ خودان چاڤێن خۆ بکاردئینیت بۆ بەرێخۆدانا وی تشتێ خودێ لسەر وی حەرام کری، ڤێجا دێ کەڤیتە د گونەهان دا، و ئـەڤ گـونـەهـە دێ بـنە ئـەگـەرێ هیلاك و ژنـاڤچوونـا وی د دونیایێ دا، و چوونا وی د ناڤ ئاگرێ جەهنەمێ دا ل ڕوژا دوماهیکێ.

ژبەر هندێ پێدڤییە ئەم چاڤێن خۆ ژ بەرێخۆدانا حەرام بپارێزین داکو د دویر بین ژ دویماهیکا خـراب، و یا گـرنـگە بـزانین کـا ئـەو چییە خـودێ لسەر مە حەرام کری بەرێخۆبدەینێ، و گرنگە ئەگەرێن بەرێخۆدانا حەرام و زیانێن وێ و ڕێکێن خۆ پاراستنێ ژ بەرێخۆدانا حەرام بزانین، هەتا کو بشێین ڕێگریێ ژ شەیتانی و هەوایێ نەفسا خۆ بکەین داکو مە د سەردا نەبەن، هەروەسان بشێین خو رادەستی فەرمانێن خودایێ مەزن بکەین و وان فەرمانان بجهـ بینین.

ئارمانجا من ژ ڤێ پەرتوکێ ئەوە خزمەتەکا بچیك پێشکێشی دینێ ئیسلامێ و موسلمانان بکەم، و بەرێخۆدانا حەرام دناڤ جڤاکێن موسلمانان دا کێم ببیت، و ببیتە تشتەکێ کرێت و بێ قەدر د چاڤێن مەدا، و باوەریا خۆ بهێز بکەین و هەست ب زێرەڤانییا خودایێ مەزن بکەین، و ژدل بەرەف ڤی دینێ پاقژ و بێی کێماسی بچین.

بێگومان هەر کێماسییەکا دڤێ پەرتوکێ دا هەبیت ئەو ژ نەفسا ممن و شەیتانی یە، و هەر تشتەکێ دروست و باش تێدا هەبیت ئەو ب هاریکاری و پشتەڤانییا خودایێ مەزنە.

بەشێ ئێكێ: تێگەهشتنا بەرێخۆدانا حەرام

بەرێخۆدانا حەرام چییە؟

بەرێخۆدانا شەرمگەها (عەورەتێ) كەسەكێ دى بێى پێدڤییەك كو دینێ مە رێك پێ دابیت یا حەرامە، ناچێبیت زەلام بەرێخۆبدەتە شەرمگەها (عەورەتێ) زەلامەكێ دى، و هەروەسان ژن بەرێخۆبدەتە شەرمگەها (عەورەتێ) ژنەكا دى. و یا حەرامە لسەر زەلامى ئەو ب شەهوەت ڤە بەرێخۆبدەتە ژنەكا بیانى (نە مەحرەما وى بیت)، و یا حەرامە ژن ب شەهوەت ڤە بەرێخۆبدەتە زەلامەكێ بیانى (نە مەحرەمێ وێ بیت).

بەلێ پا بلا ئەم وەسا تێنەگەهین كو ئەگەر بەرێخۆدان یا بێى حەز (شەهوەت)ڤە بیت یا دروستە، بەلكو بەرێخۆدانا زەلامى بۆ ژنەكا بیانى بێى شەهوەت ژى یا دروست نینە و گونەهە، و ئەگەر ئەڤ بەرێخۆدانە یا ب شەهوەت ڤە بیت حەرامە، و هەروەسان ژن ژى دڤى حوكمى دا وەكى زەلامى یە، ئەگەر بەرێخۆدانا وێ بۆ زەلامەكێ بیانى یا بێى شەهوەت بیت گونەهە، و ئەگەر بەرێخۆدانا وێ یا ب شەهوەت ڤە بیت حەرامە.

دبیت پرسیارەك د مێشكێ مە دا دروست بیت و بێژین ئەرێ ما گونەهـ و حەرام نە وەكی ئێكن؟ بەرسڤ: نەخێر، گونەهـ ئەو كار و كریارن یێن مروڤ دكەت كو سەرپێچییا فەرمانێن خودێ و ئەو ئەو تشتێن ئەم ژێ داینە پاش یا تێدا هەی، و گونەهێن بچیك ب كار و كریارێن باش و تەوبەكرنێ ژێدچن، بەلێ حەرام ئەوە یێ خودێ نەهییا مە ژێ كری د قورئانا پیروز یان د سونەتێ دا، و هێلانا وێ ئەرك و واجبە، و ب كرنا حەرامیێ مروڤ ژ هەژی سزای دبیت، حەرامی ژی بەشەكە ژ گونەهێ بەلێ سزایێ وێ دژوارتر و مەترسی ترە، بشێوەكێ ب ساناهی ئانكو: هەمی تشتێن حەرام گونەهن، بەلێ هەمی گونەهـ نە حەرامن.

بەلگێن شەرعی ژ قورئان و سونەت

1- بەلگە ژ قورئانێ:

بێگومان خودێ فەرمان یا ل زەلام و ژنا كری كو ئەو چاڤێن خۆ ژ بەرێخۆدانا حەرام بپارێزن، بۆ زەلامان دبێژیت: ﴿ قُل لِّلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ۚ ذَٰلِكَ أَزْكَىٰ لَهُمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ٣٠ ﴾ سُورَةُ النُّور ئانكو: تو -ئەی پێغەمبەر- بێژە خودان باوەران بلا ئەو چاڤێن خۆ ژ وی تشتی بگرن یێ بۆ وان حەلال نەبت ژ ژن وعەورەتان، وبلا ئەو ناموسیا خۆ ژ حەرامییێ بپارێزن، ئەڤە بۆ وان پاقژترە. هندی خودێیە ب كارێ ئەو دكەن یێ شارەزایە.

و هـــەروەســـــان بۆ ژنـــان دبێژیت: ﴿ وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ ﴿٣١﴾ ﴾ سُوْرَةُ النُّوْرِ ئـانكو: وتـو بێژە ژنێن خـودان بـاوەر: بـلا ئـەو چاڤێن خۆ ژ حەرامییێ بگرن، وناموسیا خۆ ژ تشتێ حەرام بپارێزن.

ئـەگـەر مـروڤان چـاڤێن خۆ بـەردان و هـەر تشـتـەكێ ڤیا بـەرێخودانێ، بێگومان دێ حەز و ئارەزو و شەهوەت كەڤنە دلێ وان، و دێ وەل وان كەت كـو بـكەڤنە د خـرابییا فـاحیشە و فـتنان دا، ژبـەرهـندێ خـودێ فـەرمـانكر ب گـرتـنا چـاڤان ژ تشـتێ حـەرام، داكـو بـەنـدەیێن وی دپـاراسـتـی بـن ژ دوماهیكا خراب.

و ئـەگـەر ئـەم تێبینی بـكەین دڤان هـەردوو ئـایـەتـان دا خـودێ فـەرمان یا كری ب گـرتـنا چـاڤان بـەری پـاراسـتـنا نـامیسێ، چـونكی دەسـتـپێكا هـەمـی رویدان و گونـەهـان ژ بـەرێخۆدانێ یە، ئـەگـەر مروڤ چـاڤێن خۆ ژ حـەرامی نەگریت چ زەلام بیت یان ژن بیت نەشێت نامیسا خۆ بپارێزیت، هەروەسان دڤان هـــەردوو ئـــایـەتـــان دا دەمێ خـــودێ دبێژیت: ﴿ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ - يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنّ ﴾، مەرەما وی ئـەو نـیـنە كو ب هـەمـی ڤە چاڤێن خۆ بـگـری و چ تشـــتـا نـەبینی، بـەلـكو مـەرەمـا خـودێ ئـــەوە كـو دیتنا خۆ سـنـوردار بـكەی و چـاڤێن خۆ ب چـەمینی، و بتنێ بـەرێخۆبـدەیە رێكا خۆ، داكو چاڤێن تە دپاراستی بن ژ بەرێخۆدانا حەرام.

- بوچی دەمێ خودێ فەرمان ل مە کری کو ئەم چاڤێن خۆ ژ حەرامیێ بگرین، بەحسێ دیتنا (البصر) کر و بەحسێ دیتنا (النظر) نەکر؟

بێگومان جیاوازییا هەی دناڤبەرا دیتنا (البصر) و دیتنا (النظر) دا، (النظر) ئەو دیتنە یا مروڤ عەقلێ خۆ بکار نائینیت و تەرکیزێ دگەل دا ناکەت، ئەو دیتنەکا بسەرڤە یە، دەمێ بەرێخۆددەیە کەسەکێ پاشی پرسیارێ ژ تە دکەن جلکێن وی چ رەنگ بوون؟ تو نزانی چونکی تە هزرا خۆ تێدا نەکرییە، وەکی خودێ دبێژیت:﴿ وَتَرَىٰهُمْ يَنظُرُونَ إِلَيْكَ وَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ١٩٨ ﴾ سُورَةُ الأَعرَاف ئانکو: و تۆ دبینی بەرێ وان یێ ل تە، بەلێ ئەو بخۆ نابینن.

بەلێ یا دیتنا (البصر) ئەو دیتنە یا کو مروڤ عەقلێ خۆ بکاردئینیت و تەرکیزێ تێدا دکەت، ژبەرهندێ خودێ فەرمان یا ل مە کری کو چاڤێن خۆ ژ دیتنا (البصر) بگرین.

و خودێ د ئایەتەکا دی دا دبێژیت: ﴿ يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ ١٩ ﴾ سُورَةُ غَافِر ئانکو: خودی خیانەتا چاڤان (بەرێخۆدانا ب دزی و نهێنی ڤە) و ئەوا ددلاندا ڤەشارتی، ژێ ب ئاگەهە.(ئبن کەسیر د تەفسیرا ڤێ ئایەتێدا دبێژیت: ((و گوتنا خودێ: ﴿ يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ ١٩ ﴾

خودایێ مەزن مە ئاگەهدار دکەت لسەر زانینا خۆ یا تمام و یا گەهشتییە هەمی تشتا، تشتێن ئاشکەرا و ڤەشارتی، و یێن بچیك و مەزن، داکو خەلك هشیاربن ژ زانینا خودێ لسەر وان، داکو شەرم ژ خودێ بکەن حەقێ شەرمکرنێ، و ژ خودێ بترسن وەکی خودێ یێ ژ هەژی، و داکو بزانن کو خودێ وان دبینیت و زێرەڤانە لسەر وان، چونکی خودایێ مەزن زانین یا هەی ب چاڤێن خیانەتکار ئەگەر خۆ یێ دیار و ئاشکەرا بیت ب کەسەکێ پارێزکار و دەستپاك ژی، و هەروەسان یێ زانایە ب وی تشتێ ڤەشارتی د سینگان دا، (ئبن عباس) دبێژیت: د گوتنا خودێ دا: ﴿ يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ ﴿١٩﴾ ﴾ ئەو زەلامەکە دچیتە مالەکێ، و ژنەکا جوان یا ل وێرێ هەی، یان ژی ژنەکا جوان دبەر وان را دبوریت، ڤێجا دەمێ کەسێن دی ژ وی د بێ ئاگەهـ بن، ئەو بەرێخۆددەتە وێ ژنێ، و دەمێ یێن دی ئاگەهـ ژ وی هەبیت، ئەو چاڤێن خۆ دگریت و نا بەرێخۆدەتە وێ ژنێ، و بێگومان خودێ یێ زانایە ب نامیسا وی. رواه أبی حاتم

هەروەسا خودێ د ئایەتەکا دی دا دبێژیت: ﴿ زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ ﴿١٤﴾ ﴾ سُورَةُ آلِ عِمۡرَانَ ئانکو: بۆ خەلکی یا هاتییە خەملاندن و شرینکرن حەژێکرنا دلخوازییان (شەهەواتان) ژ ژنان و کوران ...

(ئیمام قورتبی) د تەفسیرا ڤێ ئایەتێ دا دبێژیت: ((گوتنا خودایێ مەزن(من النساو) ئەڤ شەهەواتە لدەڤ مروڤی پەیدا دبیت ب ئەگەرێ گەلەك بەرێخۆدانێ بۆ وان، چونكی ئەو وەریسێن شەیتانی نە و فتنەنە بۆ زەلامان)) .

بەلگە ژ سونەتێ:

پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ ل سەر بن) فەرمان یا ب گرتنا چاڤان كری ژ حەرامیێ، داكو نەفسێن موسلمانا و كومەلگەهێ بپارێزیت ژ فتنە و خرابیان.

1ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): ((اضْمَنُوا لِي سِتّاً مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَضْمَنْ لَكُمُ الْجَنَّةَ: اصْدُقُوا إِذَا حَدَّثْتُمْ، وَ أَوْفُوا إِذَا وَعَدْتُمْ، وَ أَدُّوا إِذَا ائْتُمِنْتُمْ، وَ احْفَظُوا فُرُوجَكُمْ، وَ غُضُّوا أَبْصَارَكُمْ، وَ كُفُّوا أَيْدِيَكُمْ)).[1] ئانكو: پێغەمبەری(سلاڤێن خودێ ل سەر بن) گوت: گرنتیا شەش تشتا ژ نەفسێن خو بدەنە من، ئەز دێ گرنتیێ ب بهەشتێ دەمە هەوە: ئەگەر هەوە ئاخفت راستیێ بێژن، و ئەگەر هەوە سوزەك دا ب وەفابن، و ئەگەر ئێمانەتەك داف هەوە، وی ئێمانەتی بزڤرینن، و نامیسا خو بپارێزن، و چاڤێن خو ژ حەرامیێ بگرن، و دەستێن خو ژ تشتێن حەرام بگرن.

لڤێرە بۆ مە دیار دبیت كو گرتنا چاڤا ژ حەرامیێ رێكەكە بۆ چوونا بهەشتێ.

1- أخرجه أحمد وابن حبان والحاكم عن عبادة بن الصامت رضي الله عنه وصححه الألباني في صحيح الترغيب.

2- و هەروەسا پێغەمبەر(سلاڤێن خودێ ل سەر بن) گرتنا چاڤان دكەتە ئێك ژ مافێن رێكێ دەمێ دبێژیتە سەحابیان(خودێ ژ وان رازی بیت): عنْ أَبِي سَعيد الْخُدْرِيِّ (رضي الله عنه)، عن النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: ((إِيَّاكُم وَالْجُلُوسَ في الطُّرُقَاتِ، فقَالُوا: يَا رسَولَ اللَّه، مَا لَنَا مِنْ مَجالِسنَا بُدٌّ، نَتحدَّثُ فِيهَا، فَقَالَ رسولُ اللَّه ﷺ: فَإِذَا أَبيْتُمْ إِلاَّ المَجْلِس فَأَعْطُوا الطَّرِيقَ حَقَّهُ، قالوا: ومَا حَقُّ الطَّرِيقِ يَا رسولَ اللَّه؟ قَالَ: غَضُّ الْبَصَر، وكَفُّ الأَذَى، ورَدُّ السَّلامِ، وَالأَمْرُ بالْمَعْروفِ، والنَّهْيُ عنِ الْمُنْكَرِ)).[2] ئانكو: خو بپارێزن ژ روینشتنا لسەرێ رێكان، گوتن: ئەی پێغەمبەرێ خودێ (سلاڤێن خودێ لسەر بن) مە چ جهێن دی نینن بو روینشتنێن خو داكو لێ بئاخڤین، پێغەمبەرێ خودێ (سلاڤێن خودێ ل سەر بن) گوت: ئەگەر هوین نەشیان و یا پێدڤی بیت لسەرێ رێكا بروینن، ل وی دەمی مافێ رێكێ بدەنێ، گوتن: مافێ رێكێ چیە ئەی پێغەمبەرێ خودێ (سلاڤێت خودێ ل سەر بن) گوتی: گرتنا چاڤان ژ حەرامی، نەئێشاندنا خەلكی، و بەرسڤدانا سلاڤێ، و فەرمانكرن ب باشیێ و دانەپاشا خرابیێ.

2- متفق عليه.

3- چاڤ زینایێ دکەن، و زینایا چاڤان بەرێخۆدانا حەرامە! وەکی ئەبو هورەیرە ڤێ چەندێ بۆمە ژ پێغەمبەری(سلاڤێن خودێ ل سەر بن) ڤەدگوهێزیت: ((عَنْ ابْنِ عَبَّاس، قَالَ: مَا رَأَيْتُ شَيْئًا أَشْبَهَ بِاللَّمَمِ مِمَّا قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ عَلَى ابْنِ آدَمَ حَظَّهُ مِنَ الزِّنَا، أَدْرَكَ ذَلِكَ لاَ مَحَالَةَ، فَزِنَا العَيْنِ النَّظَرُ، وَزِنَا اللِّسَانِ المَنْطِقُ، وَالنَّفْسُ تَمَنَّى وَتَشْتَهِي، وَالفَرْجُ يُصَدِّقُ ذَلِكَ كُلَّهُ وَيُكَذِّبُهُ)).[3] ئانکو: ئبن عەباسی گوت: من تشتەك نەدیتی یە وەکی وێ بیت یا ئەبو هورەیرە گوتی ژ پێغەمبەری(سلاڤێن خودێ ل سەر بن) : خودێ بارەك ژ زینایێ یا لسەر کورێن ئادەمی نڤیسی، و دێ هەر گەهیتێ، زینایا چاڤان بەرێخۆدانا حەرامە، و زینایا ئەزمانی ئاخفتنە، و نەفس حەزێ دکەت و داخواز دکەت، و عەورەت وێ چەندێ ڕاست دەردئێخیت یان درەو. (ئانکو یان دێ کەڤیتە د زینایێ دا و وی کاری کەت، یان دێ درەو دەرئێخیت و وی کاری ناکەت).

4ـ عَنْ عبداللهِ بْنِ عَبَّاس، أَنَّهُ قَالَ: ((كَانَ الْفَضْلُ بْنُ عَبَّاس رَدِيفَ رَسُولِ اللهِ ﷺ، فَجَاءَتْهُ امْرَأَةٌ مِنْ خَثْعَمَ تَسْتَفْتِيهِ، فَجَعَلَ الْفَضْلُ يَنْظُرُ إِلَيْهَا وَتَنْظُرُ إِلَيْهِ، فَجَعَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَصْرِفُ وَجْهَ الْفَضْلِ إِلَى الشِّقِّ الآخَرِ)) .[4]

ئانکو: عبدالله کورێ عەباسی گوت: فەزلێ کورێ عەباسی ل پشت پێغەمبەری(سلاڤێن خودێ ل سەر بن) سیاربوو (لسەر پشتا حێشترێ)،

3- رواه البخاري
4- متفق عليه واللفظ للبخاري

ژنەك ژ عەشیرەتا خەسعەم هات دا پرسیارەکێ ژ پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ ل سەر بن) بکەت، ڤێجا فەزلی بەرێخۆ ددا وێ و وێ ژی بەرێخو ددا وی، پێغەمبەری(سلاڤێن خودێ ل سەر بن) ب دەستێ خۆ سەرێ فەزلی زڤراندە لایێ دی.

ئەڤە ژی هندێ دگەهینیت کو ئەڤ کارە یێ ب دلێ پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ ل سەر بن) نەبوویە، و یێ ژ فتنێ ترسیای و ڕێگری یا لێکری، ئەگەر بەرێخۆدان بو رەگەزێ بەرامبەر یا درست با دا پێغەمبەر (سلاڤێن خودێ ل سەر بن) هێلیت ئەو بەرێخۆبدەنە ئێك و دوو.

5- هەر کەسێ ئەزمان و عەورتێ خۆ ژ حەرامی بپارێزیت دێ چیتە بەهەشتێ، وەکی سەهل (خودێ ژێ رازی بیت) ڤێ چەندێ بۆ مە ژ پێغەمبەری(سلاڤێن خودێ ل سەر بن) ڤەدگوهێزیت: ((عن سهل بن سعد، عن رسول الله (ﷺ) قال: مَن يَضْمَن لي ما بينَ لَحْيَيْهِ وما بينَ رِجْلَيْهِ، أَضْمَنْ له الجَنَّةَ)).[5] ئانکو: ژ سەهلێ کورێ سەعەد، پێغەمبەری(سلاڤێن خودێ ل سەر بن) گوت: هەر کەسێ گرنتییا وان تشتێن دناڤبەرا ریهێن خۆ و پیێن خۆ دا بدەتە من، ئەز دێ گرنتییێ دەمە وی ب بهەشتێ.

5- رواه البخاري

دناڤبەرا ریها دا ئەزمانە و دناڤبەرا پێیان دا ژی عەورەتە ، و ئەو نیعمەتێن مەزنن خودێ دگەل مە کرین، بەلێ پا دگەل هندێ ئەو دشێن خرابیێن مەزن بکەن، ژبەرهندێ دڤێت ئەم دهشیاری ئەزمان و عەورەتێ خۆ بین، داکو مە ژ بهەشتا پڕی نیعمەت بێبەهر نەکەن، و بێگومان گرتنا چاڤان ڕێکەکە بۆ پاراستنا عەورەت و نامیسێ ژ حەرامیێ.

6- عن أسامة بن زيد (رضي الله عنهما) عن النبي (ﷺ) قال: ((ما تَرَكْتُ بَعْدِي فِتْنَةً أَضَرَّ علَى الرِّجالِ مِنَ النِّساءِ)).[6] ئانکو: ژ ئوسامەیێ کورێ زەید (خودێ ژوان رازی بیت)، پێغەمبەری(سلاڤێن خودێ ل سەر بن) گوت: من چ تشت ل پشت خۆ نەهێلاینە فتنا وان زێدەتر بیت ل سەر زەلامان ژ یا ژنا.

لڤێرە پێغەمبەر (سلاڤێن خودێ ل سەر بن) ئاماژێ ددەتە فتنا بەرێخۆدانێ بۆ ژنا، کو مەزنترین فتنەیە بۆ زەلامی، ژبەرهندێ دڤێت ژ ڤێ چەندێ دهشیاربن، چونکی دبیت شەیتان دڤی دەرگەهی ڕا بهێت و زەلامی دسەردا ببەت، و گەلەکان دینێ خۆ یێ ژدەست دای ژبەر بەرێخۆدانێ بۆ ژنێن بیانی.

6- متفق عليه

7- ئەگەر چاڤێن تە کەفتنە سەر تشتەکێ حەرام، و ئێکسەر چاڤێن خۆ بگری و لسەر وی تشتی نەهێلی، هوسا چ گونەهـ ناگەهیتە تە، بەلێ ئەگەر بەردەوام بەرێخو بدەیێ دێ بۆ تە ب گونەهـ هێتە نڤیسین، و دبیت ب وێ بەرێخۆدانێ تیرا ژەهراوییا شەیتانی ب دلێ تە بکەڤیت و بکەڤییە دناڤ فتنە و خرابییان دا، هەر وەکی دڤێ فەرمودێ دا هاتی: قال رسولُ اللهِ (ﷺ) لعلِيٍّ: ((يـا علِيُّ، لا تُـتبِعِ الـنَّظرةَ الـنَّظرةَ؛ فـإنَّ لـك الأولى، وليسَـتْ لـك الآخِرةُ)).[7] ئانکو: پێغەمبەر (سلاڤێن خودێ ل سەر بن) دبێژیتە عەلی: ئەی عەلی پشتی بەرێخۆدانا ئێکێ لدویف بەرێخۆدانێن دی نەچە، چونکی یا ئێکێ بۆ تەیە، و یێن لدویڤ دا نە بۆ تەنە.

8- عن جرير بن عبدالله قال: ((سَألْتُ رَسولَ اللهِ (ﷺ) عن نَظَرِ الفُجَاءَةِ فـأمَرَنِي أنْ أصْرِفَ بَصَرِي)).[8] ئـانـکو: جـەریرێ کـورێ عـبداللـە گـوت: مـن پرسیار ژ پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ ل سەر بن) کر دەربارەی بەرێخۆدانا ژ نیشکەکێ ڤە، فـەرمـان ل مـن کـر کـو چـاڤێن خۆ ژ وی تشـتی وەرگێرم و بگرم.

لڤێرە ژی بۆ مـە دیار دبیت کـو ئـەگـەر ژ نیشکەکێ ڤە و بێی حـەزا مـروڤی، چـاڤێن مـروڤی کـەفـتنە سـەر تشـتەکێ حـەرام، چ گـونـەهـ لـسەر مروڤی نینە، بەس ئەگەر مروڤی بەردەوام بەرێخو دایێ ئەڤە دبیتە گونەهـ و دڤێت مروڤ ڤێ چەندێ نەکەت و تەوبە بکەت.

7- رواه الترمذي وحسنه الألباني
8- رواه مسلم

9ـ بەرێخۆدانا ناڤ مالێن خەلکی بێی دەستیرییا وان، رەفتارەکا گەلەك نە جانە و نە ژ سیفەتێن موسلمانانە وەبکەن، وەکی پێغەمبەر(سلاڤێن خودێ ل سەر بن) ڤێ چەندێ دبێژیت: عن أبي هريرة(رضي الله عنه)، عن النبي (ﷺ) قال: ((لَو اطَّلَعَ في بَيْتِكَ أَحَدٌ، وَلَمْ تَأْذَنْ له، خَذَفْتَهُ بِحَصَاةٍ، فَفَقَأْتَ عَيْنَهُ؛ ما كانَ عَلَيْكَ مِن جُنَاحٍ)).[9] ئانکو: ژ ئەبو هورەیرە (خودێ ژێ رازی بیت)، پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ ل سەر بن) گوت: ئەگەر ئێکێ بێی دەستیری وەرگرتن بەرێخودا ناڤ مالا تە، و تە ژی بەرەکێ بچیك هاڤێتێ و چاڤێ وی پەقی، ل وی دەمی چ تولە و گونەهـ لسەر تە نینە. بێگومان مەبەست ئەو نینە کو چاڤ پەقاندن بهێتە کرن، بەلکو مەبەست ترساندن و هەرەشەکرنە ل وی کەسێ رێکێ ددەتە خۆ سنوران دەرباز بکەت و ئازادییا خەلکی پێشێل بکەت، چونکی هەر مالەکا تۆ بەرێخۆبدەیێ ژن و کچێن وان یێن تێدا، و ئەو نامیسا وێ مالێ نە، لەوا چ تولڤەکرن بۆ وی کەسی نینە یێ ژبەر ڤی ئەگەری چاڤێ وی هاتییە پەقاندن.

9- رواه البخاري

جورێن بەرێخۆدانا حەرام

1- بـەرێخۆدانـا ب حـەز (شـەهـوەت) ڤە: ئـەڤ جـورێ بـەرێخۆدانێ بـەرێخۆدانا بۆ کـەسێن دی ب خۆڤە دگریت ب مـەرەما حـەز و شـەهـوەتـا و خـوشی بـرنێ، ڤێجا چ زەلام هـوسـا بـەرێخۆبـدەتـە ژنـەکا بیانی، یان ژن هوسا بەرێخۆبدەتە زەلامەکێ بیانی ناچێبیت و یا حەرامە.

2- بەرێخۆدانا شەرمگەها (عەورەتا) : بەرێخۆدان بۆ شەرمگەها (عـەورەتا) یا حـەرامە، چـونکی دیارکرنا شـەرمگەها کارەکێ حـەرامە و دڤێت خۆ ژێ بدەینە پاش، ڤێجا چ ئـەو کـەسـە مـەحـرەم بیت یان نـە مـەحـرەم بیت بۆ تـە ناچێبیت بەرێخۆبدەیێ (ئەڤ بەرێخۆدانە بتنێ بۆ هەڤژینان یا دروستە).

3- بـەرێخۆدانا بێی دەسـتیری: ئـەڤە بـەرێخۆدانـە بۆ نـاڤ مال و سـامانێ کـەسێن دی بخۆڤە دگریت بێی دەسـتیرییا وان، عـن أنـس (رضي الله عـنه) قـال: ((كـان النَّبيُّ (ﷺ) قـائمًا يُـصلِّي فـاطَّلَعَ رجلٌ في بَيتِهِ فأخذَ سَهْمًا مِن كِنانَتِه فَسدَّدَ نحوَ عينَيْهِ لِيفْقأَ عيْنَه فأخرجَ الرَّجلُ رأْسَه فقال أمَا إنَّكَ لَو ثَـبتَّ لـفَقَأْتُ عَـيْنَكَ)).[10] ئـانـكو: ئـەنـەس (خـودێ ژێ رازی بیت) دبێژیت: پێغەمـبەر (سـلاڤێن خـودێ ل سـەر بـن) یێ راوەسـتیای بـوو نڤێژ دکـر، زەلامـەکێ (لسەر دیواری یان ل کونا دەرگـەهـی) بـەرێخۆددا نـاڤ مالا وان، پێغەمبـەری (سلاڤێن خودێ ل سەر بن) تیرەك ژ تیـردانـكی ئینـا دەرێ

10- رواه البخاري

و هاڤێتە وی زەلامی ب ئاراستێ چاڤێ وی، دا چاڤێ وی ب پەقینیت، وی زەلامی سەرێ خۆ ئینا دەرێ، پێغەمبەری(سلاڤێن خودێ ل سەر بن) گوتێ: هەکە تۆ مابایە ل جهێ خۆ دا چاڤێ تە پەقینم. و هەروەسان پێغەمبەر(سلاڤێن خودێ ل سەر بن) دبێژیت:عن سهل بن سعد الساعدي (رضي الله عنه)قال: قال النبي: ((إنمَّا جُعِلَ الاِسْتِئْذَانُ من أجْلِ البَصَرِ)).[11] ئانكو: سەهلێ كورێ سەعدێ ساعدی (خودێ ژێ رازی بیت) گوت: پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ ل سەر بن) گوت: بێگومان دەستیری وەرگرتن ژبەر دیتنێ یا هاتییە دانان. (داكو خەلك ئێك و دوو ب شێوەكێ نە ژهەژی نەبینن، و دا تشتەكێ نەبینن كو بۆ وان یا حەلال نینە ئەو ببینن)

4ـ بەرێخۆدانا خیانەتێ بخۆڤە دگریت: وەكی بەرێخۆدانا نامە و پێزانینێن تایبەت یێن كەسێن دی بێی زانینا وان یان دەستیریا وان، كو ئەڤە ژی ناچێبیت و یا حەرامە مروڤ ڤێ چەندێ بكەت.

دڤێ پەرتوكێ دا دەمێ ئەم بەحسێ بەرێخۆدانا حەرام دكەین مەرەما مە پێ بەرێخۆدانا ب حەز (شەهوەت) ڤە و بەرێخۆدانا شەرمگەها (عەورەتا) یە.

11- رواه البخاري

کەنگی بەرێخۆدان یا دروستە؟

بەرێخۆدان بۆ هەڤژین و وان کەسێن دبنە مەحرەمێن تە دروستە، وەك: دایك و باب، خیشك و برا، داپیر و باپیر، خال و خالەت، مام و مەت، خارزا و برازا، خەسی و خەزیر . ب کورتی ئەو کەسێن کو یا درست نەبیت تۆ هەڤژینییێ دگەل بکەی دبنە مەحرەمێن تە.

و بەرێخۆدان بۆ کەسێن نە مەحرەم ژی دروستە ئەگەر بۆ وەرگرتنا چارەسەرییەکا پزیشکی بیت، و دڤێت ڤێ چەندێ ژی بدەینە دیارکرن کو ناچێبیت زەلام لدەف نوژدارەکا ژن چارەسەرییێ وەرگریت، ئیللا ئەگەر چ نوژدارێن زەلام ل وی جهی نەبن، یان ژی بۆ نەخۆشییا وی بتنێ نوژدارەکا ژن دشێت چارەسەریا وی بکەت، ل ڤی دەمی یا دروستە، و بۆ ژنێ ژی وەسایە پێدڤییە بچیتە دەف نوژدارا ژن، و ئەگەر نەبوون، یان نەخوشییا وێ بتنێ تایبەتمەندییا نوژدارێ زەلامە کو چارەسەر کەت، ل ڤی دەمی یا دروستە چارەسەرییێ لدەڤ وەرگریت، و لدەمێ چارەسەرییێ ژی پێدڤییە بتنێ ئەو جهە بهێتە دیارکرن یێ هەوجەیی پێ هەی، و دڤێت بەرێخۆدان یا بێی شەهوەت و خوشی پێ برن بیت، داکو ددویر بن ژ فتنان.

و هەرووەسا بۆ مەرەما پێکئینانا هەڤژینیێ پێدڤییە زەلام بەرێخۆبدەتە دێمێ وێ و کەفێن دەستێن وێ کچا دڤێت بخۆ بخوازیت، و ئەو کچە ژی دێ بەرێخۆدەتە وی، بەلێ پا دڤێت بەرێخۆدانا وان ژی بۆ ئێك یا بێی شهوەت بیت و نەمیننە بتنێ دگەل ئێك، وەکی دڤێ فەرمودێ دا هاتی کو بەری پێکئینانا هەڤژینیێ پێدڤییە بەرێخۆبدەنە ئێك و دوو: عن أبو هريرة (رضي الله عنه) قال: ((كُنْتُ عِنْدَ النبيِّ (ﷺ)، فأتَاهُ رَجُلٌ فأخْبَرَهُ أنَّهُ تَزَوَّجَ امْرَأةً مِنَ الأنْصَارِ، فَقالَ له رَسولُ الله (ﷺ) : أَنَظَرْتَ إلَيْهَا؟ قالَ: لَا، قالَ: فَاذْهَبْ فَانْظُرْ إلَيْهَا، فإنَّ في أَعْيُنِ الأنْصَارِ شيئًا)).[12] ئانکو: ئەبو هورەیرە (خودێ ژێ رازی بیت) دبێژیت: ئەز ل دەف پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ ل سەر بن) بووم، زەلامەك هاتە دەف وی و ئەو ئاگەهدارکر کو ژنەکا ئەنساری یا بخۆ ئینای، پێغەمبەری(سلاڤێن خودێ ل سەر بن) گوتێ: تە بەرێخۆدایە وێ؟ گوتی: نەخێر، گوتێ: هەرە و بەرێخۆبدەیێ، چونکی د چاڤێن ئەنسارا دا تشتەکێ هەی.

12- رواه مسلم

بەشێ دوویێ: ئەگەر و هاندەرێن بەرێخودانا حەرام

ئێك: ئیمانا لاواز: بێ گومان ئیمانا لاواز دبیتە ئەگەرێ بەرێخودانا حەرام، ئیسلام مە هانددەت بو بهێزکرنا ئیمانێ وەك کلیلەك بۆ پاراستنێ لسەر رەفتارێن دروست، و دویرکەفتنێ ژ گونەهان، دەمێ ئیمان یا ب هێز بیت موسلمانی پتر شیان یێن هەین بۆ کونترۆلکرنێ لسەر حەز و شەهەواتێن خۆ و دویرکەفتنێ ژ کارێن حەرام، وەك بەرێخۆدانا حەرام.

دڤان خالان دا دێ پەیوەندیا دناڤبەرا ئیمانا لاواز و بەرێخۆدانا حەرام دا دیارکەین:

1- ئیمانا لاواز هەستێ چاڤدێریکرنا خودێ لسەر مروڤی کێم دکەت، و هوسا دێ وەل مروڤی کەت کێمتر یێ رژد و ئاگاهدار بیت لسەر خۆ دیرکرنێ ژ گونەهان، وەکی بەرێخۆدانا حەرام.

2- ئیمانا بهێز هاریکاریا موسلمانی دکەت بۆ بەرهنگاربوونێ لسەر شەهەوات و حەزێن خۆ یێن حەرام، بەلێ پا ئیمانا لاواز ئەگەرێ تەسلیمبوونێ بۆ ڤان شەهەواتان زێدە دکەت.

3- دەمێ ئیمان یا لاواز بیت، گرنگیپێدانا مروڤی بۆ عیبادەت و پەرستنا کێم دبیت، کو ئەڤ عیبادەت و پەرستنە پەیوەندیا مروڤی دگەل خودێ بهێز دکەن و مروڤی ژ کرنا گونەهان دویر دکەن.

4- مروڤێ خودان ئیمانا بهێز ئێکسەر تەوبە دکەت و ل خودێ دزڤریت دەمێ دکەڤیتە دگونەهەکێ دا، کو ئەڤە کارتێکرنا وێ گونەهێ لسەر رەفتارێن وی کێم دکەت، و ئەگەرێ کو خودێ گونەهێن وی ژێببەت و دلوڤانییێ پێ ببەت زێدەتره، بەلێ یێ ئیمانا وی یا لاواز بیت کێمتر تەوبە دکەت، و هندی ئەڤە تەوبێ پاش بئێخیت دێ گونەهێن وی زێدەتر لێ هێن و هەتا دلێ وی هەمیێ رەش دکەن و راستیێ پێ نەبینیت، وەکی دڤێ فەرمودا پێغەمبەری(سلاڤێت خودێ لسەر بن) هاتی دەمێ بێژیت: ((إِنَّ الْمُؤْمِنَ إِذَا أَذْنَبَ كَانَتْ نُكْتَةٌ سَوْدَاءُ فِي قَلْبِهِ، فَإِنْ تَابَ وَنَزَعَ وَاسْتَغْفَرَ صُقِلَ قَلْبُهُ، وَإِنْ زَادَ زَادَتْ، حَتَّى يَعْلُوَ قَلْبَهُ ذَاكَ الرَّانُ الَّذِي ذَكَرَ اللَّهُ فِي كِتَابِهِ: {كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ)).[13] ئانکو: بێ گومان دەمێ باوەردار گونەهەکێ دکەت خالەکا رەش لسەر دلێ وی چێدبیت، و ئەگەر تەوبە کر و پەشیمان ببیت و ئیستیغفارا بکێشیت دێ دلێ وی پاقژ و سافی بیت، و ئەگەر پتر گونەهـ کرن دێ رەشاتییا لسەر دلێ وی زێدە بیت، هەتا کو دلێ وی هەمیێ دگریت و دبیتە ئەو رەشبوونا دلی یا خودێ دقورئانێ دا بەحس لێ کری: {نەخێر وەنینە... بەلکو گونەهێن وان دلێ وان گرتیە و کورە کریە}.

13- رواه الترمذي

دوو: کارتێکرنا جڤاکی و کومەلگەهێ

1- ڤەکرنا میدیایێ: بەرکەفتنا بەردەوام بۆ میدیایێ کو وەل مروڤی دکەت بەرێخۆبدەتە تشتێن نەدروست، و هوسا دێ هەستیاریا تاکە کەسی بەرامبەری تشتێن حەرام کێم کەت، و بۆ وی ئاسایی دبیت بەرێخۆبدەتێ و هەروەسا ریکلام و فلم و درامایێن کو وێنە و دیمەنێن دلکێش و سەرانجراکێش بەلاڤ دکەن، کارتێکرنا حەز و شەهەواتا زێدە دکەن و هاندانا بەرێخۆدانا حەرام دکەن.

2- کلتورێ جڤاکی: ل هندەك جڤاکان گەلەك ئاسانکاریێ دوی تشتێ گرێدای ب جل و بەرگ و رەفتاران دا دکەن، بۆ نمونە: بمخابنی ڤە نوکە دجڤاکێ مە دا جل و بەرگێن هندەك ئافرەتان گەلەك یێ بێ ستارەیە، و پرچ بەردان و جلکێ تەنگ و تەنك و ریسکرن یا بویە تشتەکێ ئاسایی ل دەف هندەك ئافرەتان، و جلکێ وان نە ل دیف مەرجێن شەرعی یە، و بێهنێن گولاڤا بو ژدەرڤە بکاردئینن، و رەفتارێن وان و رێڤەچونا وان نەوەکی یێن ژنەکا شەرمینن، وەکی خودێ دقورئانێ دا وەسفا وێ کچێ کری یا موسا پێغەمبەر(سلاڤ لێ بن) پەزێ وان ئاڤدای: ﴿ فَجَاءَتْهُ إِحْدَاهُمَا تَمْشِي عَلَى اسْتِحْيَاءٍ ﴿٢٥﴾ ﴾ سُوۡرَةُ القَصَصِ ئانکو: ڤێجا ئێك ژ وان هەردوو ژنکان یێن موسا پەزێ وان ئاڤدای ب شەرم ڤە ب نیك وی ڤە چوو.

و هەروەسان رازیبوون لسەر تشتێن نە دروست کو وەکی کارەکێ دروست لێبهێن دناڤ جڤاکی دا، وەل تاکە کەسی دکەت کو هەستپێبکەت بەرێخۆدانا حەرام کارەکێ ئاسایی یە و نەیێ خەلەتە.

3- **کارتێکرنا هەڤالان:** ئەو هەڤال و هەڤکارێن خودان رەوشتەکێ باش نەبن، دێ مروڤی هاندەن کو رەفتارێن نەدروست بکەت، وەك: بەرێخۆدانا حەرام، چونکی پێغەمبەرێ مە(سلاڤێن خودێ لسەر بن) دبێژیت: عن أبي هريرة (رضي الله عنه) عن النبي (ﷺ) قال: ((المرءُ على دينِ خليلِه فلينظرْ أحدُكم مَن يُخالِلُ)).[14] ئانکو: مروڤ یێ لسەر دینێ هەڤالێ خۆ، ڤێجا بلا هەر ئێك ژ هەوە بەرێخۆبدەتێ کا دێ هەڤالینیا کێ کەت.

پێغەمبەر(سلاڤێن خودێ لسەر بن) گەلەك یێ رژد بوو لسەر هندێ کو وان تشتان فێری ئومەتا خۆ بکەت یێن مفایێ دینێ وان و دونیایا وان تێدا هەبیت، ژبەرهندێ ئەم یێن ژ هەڤالێن خراب ئاگەهدار کرین، چونکی ئەگەر تۆ تێکەلییا هەڤالێن خراب بکەی، ئەو دێ خرابییا خۆ گەهیننە تە ژی و تۆ ژی دێ وەکی هەڤالێن خۆ یێن خراب لێهێی، بەلێ پا ئەگەر تێکەلییا کەسێن باش بکەی، دێ تە ژی وەکی خۆ باش کەن،

ڤێجا ئەگەر هەڤالێن تە ژ دینی ددیر بن و بەرێخۆدانا حەرام لدەف وان تشتەکێ ئاسایی بیت و شانازیێ پێ ببەن، ب ئەگەرەکێ مەزن ئەو دێ کارتێکرنێ لسەر تە ژی کەن.

14- رواه أبو داود

سێ: میدیا و تەكنولوجییا: بەرێخۆدانا حەرام بمخابنی ڤە دنوكە دا یا بوویە بساناهیترین تشت كو مروڤ بكەت، و مروڤ هزر دكەت كو ئەو تشتەكێ بچیكە، بەلێ دراستی دا ل دەف خودێ ئەو تشتەكێ مەزنە، خودایێ مەزن دقورئانێ دا دبێژیت: ﴿ وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّنًا وَهُوَ عِندَ اللَّهِ عَظِيمٌ ﴿١٥﴾ ﴾ سُورَةُ النُّورِ ئانكو: و هوین هزر دكەن ئەو تشتەكێ سڤك و بچویكە، و ئەو بخۆ ل نك خودێ یا مەزنە.

ئێك ژ ئەگەرێن سەرەكی یێن بەرێخودانا حەرام د نوكەدا میدیا و تەكنولوجیانە، دێ دڤان چەند خالان دا ڤێ چەندێ روهنكەین:

1- گەهشتنا ب ساناهی بۆ تشتێن نەدروست: ئەنترنێت مروڤی گەلەك بساناهی و بلەز دگەهینیتە گرووپێن مەزن ژ تشتێن بێ پەردە و بێ رەوشتی تێدا، كو زاروك و سنێلە و یێن پێگەهشتی دشێن بساناهی بگەهنە ڤان تشتان.

2- كارتێكرنا میدیایێ: فلم و درامایێن تێلەفزیونی گەلەك دیمەنێن بێ شەرم بەلاڤ دكەن و وەسا بو تاكە كەسی دیاردكەن كو ئەڤە تشتەكێ ئاسایی یە، و ئەگەر ئەم دبەردەوام بین لسەر بەرێخۆدانا ڤان زنجیرە و درامایێن بێ رەوشت ب ئوتوماتیكی دێ ئەو بێ رەوشتی هێتە دناڤ مالێن مەدا.

3- تورێن كومەلایەتی: وەكی (فەیسبوك، ئینستیگرام، تیك توك ، سناپ چات...) وێنە و فیدیو تێدا دهێنە بەلاڤكرن، كو گەلەك ژ وانا تشتێن نەدروستن، ڤێجا بەركەفتنا بەردەوام بو ڤان وێنە و فیدیویا وەل مروڤی دكەن كو بەرێخۆ بدەتە دیمەنێن حەرام و نەدروست.

بەشێ سێیێ: شینوارێن بەرێخودانا حەرام

أ- شینوارێن روحی و نەفسی:

ئێك: شینوارێن روحی: روح روناهیا هەستپێكرنێن دلی یە، ئەگەر دل یێ تژی هزرێن لاواز و خەلەت و خراب بیت ژبەر وان بەرێخۆدانێن حەرام، دێ كارتێكرن و رەنگڤەدانا خۆ یا نەرێنی ل سەر روحێ هەبیت، چەند دل یێ تژی خرابی بیت دێ روح ژی یا نزم و گەنی و پیس بیت و نەشێت بلند ببیتە ئاستێ روحا پاك و بلند و پشت ڕاست.

دڤان خالان دا دێ هندەك ژ شینوارێن روحی دیاركەین:

1- لاوازبوونا ئیمانێ: بەرێخۆدانا بەردەوام بۆ وی تشتێ خودێ حەرام كری ئیمانا وی كەسی لاواز دكەت، و وی كەسی ژ خودێ دیر دكەت و دێ هەستپێكەت كو ئەو نە یێ ژ هەژی لێبورین و دلوڤانییا خودێ یە.

2- نەمانا خشوعێ دپەرستنان دا: بەرێخۆدانا حەرام دبیتە ئەگەرێ كێمبوونا تەركیز و خشوعێ دنڤێژان و پەرستنێن دیتر دا، و دلی وی كەسی رەق دبیت و كێمتر كارتێكرن لێ دبیت ب ئایەتێن خودێ.

3- زێدەبوونا حەزێ بۆ کرنا گونەهێ: بەردەوام بوون لسەر بەرێخۆدانا حەرام دێ وان دەرگەهان ڤەکەت یێن کو مروڤ پێ دکەڤیتە دگونەهێن مەزنتر دا.

دوو: شینوارێن نەفسی:

1- دوو دلی و ترس: بەرێخۆدانا حەرام دێ وەل وی کەسی کەت کو هەست ب دوو دلی و ترسێ بکەت، بتایبەت دەمێ ئەو کەسە دزانیت کو ئەو یێ کارەکێ خەلەت دکەت.

2- هەستکرن ب گونەهێ: بەردەوام بوون لسەر ڤێ رەفتارێ دێ وەل وی کەسی کەت کو بەردەوام هەست ب گونەهێ بکەت، کو ئەڤە ژی دێ کارتێکرنێ کەتە سەر تەندروستیا وی یا دەرونی.

3- تێکچونا هزرێ: بەردەوام هزرکرن ددیمەنێن حەرام دا دێ ئەقلێ وی کەسی تێکدەن، و دێ کارتێکرنێ کەنە سەر تەرکیز و رەفتارێن وی یێن روژانە.

4- پەیدابوونا ئیدمانێ: دبیت بەرێخودانا حەرام پێشبکەڤیت بۆ ئاستێ ئیدمانێ و نەشێت بێی ببیت، و زەحمەتییا رزگاربوونێ ژ بەرێخۆدانا حەرام زێدەتر لێ دهێت و کارتێکرنێ دکەتە سەر ژیانا روژانە یا وی کەسی.

ب ـ شینوارێن جڤاکی و خێزانی:

ئێك: شینوارێن جڤاکی:

1- بەلاڤ بوونا ڕەوشتێن خراب: بەرێخۆدانا حەرام هاریکاریێ دکەت بۆ ئاساییکرنا بێ رەوشتیێ و وەل وێ دکەت کو تشتەکێ ئاسایی بیت دناڤ جڤاکی دا.

2- زێدەبوونا فتنەیان: د جڤاکێن نوکە دا کو بەرێخودانا حەرام تێدا زێدەبوویە، ئاریشە و فتنە ژی تێدا زێدەبووینە، و کارتێکرن لسەر پەیوەندیێن جڤاکی دناڤبەرا تاکێن کومەلگەهێ دا کریە، هەروەسا بەرێخۆدانا حەرام کارتێکرن یا لسەر شەهەوات و حەزێن حەرام هەی کو وەل وی کەسی دکەن هزر دکرنا کارێن حەرام دا بکەت.

3- نەمانا باوەریێ دناڤبەرا تاکێن جڤاکی دا: بەرێخۆدانا حەرام دبیتە ئەگەرێ دەستپێکا پەیدابوونا پەیوەندیێن حەرام و نەشەرعی، کو ئەڤە ژی دبیتە ئەگەرێ خیانەتێ دناڤبەرا هەڤژینان دا و نەمانا باوەریێ، و دەمێ خەلك دزانن کو بەرێخۆدانا حەرام یا بەلاڤ بوی دێ هەست ب شك و گومانان کەن ژ هەڤال و نێزیکێن خۆ کو ئەڤە ژی دبیتە ئەگەرێ ژناڤبرنا پەیوەندیان.

4- کارتێکرنا نەرێنی لسەر گەنجان: بێگومان بەرێخۆدانا حەرام پتر ژ هەمیان کارتێکرن یا لسەر گەنجان هەی و کارتێکرنێ دکەتە سەر رەوشت و رەفتارێن وان، چونکی بەرێخۆدانا حەرام تیرەکە ژ تیرێن ژەهراوی یێن شەیتانی، دەمێ ئەو تیرا ژەهراوی ب دلێ مروڤی بکەڤیت پاشی ئەو ژەهرە دێ دناڤ لەشی هەمیێ دا بەلاڤ بیت.

دوو: شینوارێن خێزانی:

1ـ لاواز بوونا پەیوەندییێن هەڤژینیێ: بەرێخۆدانا حەرام دێ پێکڤە گرێدانا هەڤژینان لاواز کەت و باوەرییێ دناڤبەرا وان دا ناهێلیت و شك و گومانان پەیدا دکەت، بێگومان هەمی ژن حەز دکەن زەلامەك هەبیت یێ ژ خودێ ترس بیت و چاڤێن خۆ ژ حەرامی بگریت، و زەلام ژی حەز دکەن ژنەك هەبیت یا خودان ڕەوشت و دەهمەن پاقژ بیت و بتنێ بەرێ وێ ل زەلامێ وێ بیت، و هەر ئەڤەیە یا کو دێ هاریکاریا وان کەت ژیانەکا خوش و بەختەوەر پێکڤە ببورینن، چونکی ئەگەر بەردەوام زەلام بەرێخۆبدەتە ژنێن بیانی دێ شەیتان ژنێن بیانی ل پێش چاڤێن وی جوان کەت، و دێ هەڤژینا وی ل بەر دلێ وی رەش کەت، و هەروەسان ئەگەر ژن بەردەوام بەرێخۆبدەتە زەلامێن بیانی دێ شەیتان زەلامێن بیانی ل پێش چاڤێن وێ جوان کەت، و دێ هەڤژینێ وێ ل بەر دلێ وێ رەش کەت، و ئەگەر لسەر ڤێ چەندێ د بەردەوام بن دێ بیتە ئەگەرێ پەیدابوونا ئاریشەیان دناڤبەرا وان دا و هەتا دگەهیتە بەردانێ (تەلاق دانێ).

2- پەروەردەكرنا زاروكان: كارتێكرنەكا خراب و نەرێنی دكەتە سەر پەروەردەكرنا زاروكان، چونكی بێگومان زاروك پتریا رەفتار و رەوشتێن خۆ ژ خێزانا خۆ وەردگریت و ئەگەر بەرێخۆدانا حەرام لدەف دایك و بابێن زاروكی یا ئاسایی بیت دێ ئەو هزركەت كو ئەڤە تشتەكێ دروستە و دێ فێری ڤی رەوشتی بیت، و بەلكی گەلەك جاران زاروك بهێنە پشت گوهـ هاڤێتن ژلایێ دایك و بابا ڤە، و وەكی مە بەری نوكە دیاركری كو بەرێخۆدانا حەرام دبیتە ئەگەرێ پەیدابوونا ئاریشەیان دناڤبەرا هەڤژینان دا هوسا زاروكێن وان هەست ب جهەكێ ئارام و پاراستی ناكەن.

ج ـ شینوارێن ساخلەمیێ:

بێگومان بەرێخۆدانا حەرام كارتێكرنەكا خراب یا هەی ل سەر ساخلەمییا مروڤی، چونكی خودێ چ تشت حەرام نەكرینە ئێلا زیانا خۆ یا هەی، و چ تشت حەلال نەكرینە ئێلا ئەو تشتەكێ باش و ب مفا یە بۆ مروڤی، ڤیجا چ مروڤ حیكمەتێ ژێ بزانیت یان نە.

دڤان چەند خالاندا دێ بەحسێ شینوارێن ساخلەمیێ كەین:

1- كارتێكرن لسەر چاڤان: بەرێخۆدانا زێدە دبیتە ئەگەرێ تێكچوونا چاڤان و مە ترسییا توشبوونێ ب نەخوشییێن چاڤان زێدە دكەت، وەكی: سوربوون و ئێلتهابا چاڤان، و هشكبوونا چاڤان.

2- كارتێكرن لسەر ساخلەمییا دەرونی: بەرێخۆدانا بەردەوام بۆ وان تشتێن خودێ حەرام كرین، هەستێ گونەهباریێ و پەشیمانیێ لدەف مروڤی زێدە دكەت، كو ئەڤێ ژی كارتێكرنەكا نەرێنی یا هەی لسەر ساخلەمییا دەرونی و پەیوەندییێن جڤاكی، و هەروەسان دبیتە ئەگەرێ پەیدابوونا ئیدمانێ.

3- كارتێكرن لسەر خەوێ: بەرێخۆدانا حەرام بەری نڤستنێ دبیت كارتێكرنێ بكەتە سەر كوالتییا نڤستنێ، و دێ بیتە ئەگەرێ بێخەویێ ژ ئەنجامێ هزركرنێ د دیمەنێن حەرام دا.

4- زێدەبوونا ئاریشان د ستوی و پشتێ دا: روینشتن بۆ ماوێن درێژ بەرامبەری شاشان ب ئەگەرێ بەرێخۆدانا حەرام، دبیت ببیتە ئەگەرێ تێكچوون و ئێشانێ د ستوی و پشتێ دا.

5- كارتێكرن لسەر زاكیرە و تەركیزێ: بەرێخۆدانا حەرام دبیتە ئەگەرێ كێمبوونا تەركیزێ د كارێن روژانە دا، و هەروەسا دبیتە ئەگەرێ لاوازبوونا زاكیرێ كو ئەو كەسە ب زەحمەت دشێت زانیارییێن كەڤن بینیتە سەر هزرا خۆ، یان زانیارییێن نوی وەرگریت،چونكی بەرێخۆدانا حەرام مێشكێ مروڤی ب كارێن بێ مفا ڤە مژیل دكەت، و هەروەسان هەستكرن ب گونەهـ و پەشیمانیێ پشتی بەرێخۆدانا حەرام دێ بیتە ئەگەرێ ترس و دوو دلیێ كو كارتێكرنەكا خراب یا هەی لسەر زاكیرا مروڤی.

بەشێ چوارێ: ئاخفتنێن سەلەفان لسەر بەرێخۆدانا حەرام

سەلەف کینە؟

سەلەف موسلمانێن دەستپێکێ نە یێن د هەرسێ سەدەیێن دەستپێکێ یێن هنارتنا پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ لسەر بن) ژیاین، کو ئەو ژی سەحابی و تابعی و تابعیێن تابعییا نە، سەحابی ئەون یێن پێغەمبەر(سلاڤێن خودێ لسەر بن) دیتین و ئەحکامێن دینی ژوی گوهلێبووین، و تابعی ئەون یێن سەحابی دیتین و ژوان فێربووین، و تابعیێن تابعییا ژی ئەون یێن تابعی دیتین و ژوان فێربووین، و سەلەف ئەو موسلمانن یێن دین ب درستی گەهشتییێ و کار پێ کرین و گەهاندین، ژبەر هندێ ئەو نمونێن باشن بۆ مە کو چاڤ ل وان بکەین وەکی پێغەمبەر(سلاڤێن خودێ لسەر بن) د ڤێ فەرمودێ دا دبێژیت: ((سُئِلَ النَّبِيُّ (ﷺ) : «أيُّ النَّاسِ خَيْرٌ؟ قَالَ: قَرْنِي، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ)).[15] ئانکو: پرسیار ژ پێغەمبەری(سلاڤێن خودێ لسەر بن) هاتە کرن: کیژ مروڤ ژ هەمییان باشترن؟ گوتی: قەرنێ من (سەحابی)، و پاشی یێن ل دیڤ وان دهێن (تابعی)، و پاشی یێن ل دیڤ وان دهێن (تابعییێن تابعییا).

15- متفق عليه

هندەك ژ ئاخفتنێن سەلەفان لسەر بەرێخۆدانا حەرام:

1- سوفیانێ سەوری (خودێ ژێ رازی بیت) دبێژیت: ئێکەم تشت کو مروڤ خۆ ژێ بپارێزیت دیتنا وی و ئەزمانێ وی یە.

2- ئیمام شافعی (خودێ ژێ رازی بیت) دبێژیت: ئەگەر تە دیت دلێ تە یێ بەرەف تشتێن قەدەغەکری ڤە دچیت، بزانە کو تە چاڤێن خۆ یێن بەردایێن بۆ تشتێن قەدەغەکری.

3- سوفیانێ سەوری (خودێ ژێ رازی بیت) دبێژیت: هەر کەسێ باوەری ب خودێ و روژا دیماهیکێ هەبیت، بلا چاڤێن خۆ بگریت (ژ حەرامی).

4- حسان بن أبی سینان (خودێ ژێ رازی بیت) ل روژا جەژنێ دەرکەفت، دەمێ زڤرییە ڤە هەڤژینا وی گوتێ: تە ئەڤرو بەرێخۆدا چەند ژنێن جوان؟ دەمێ لسەر وی درێژ کری، وی گوت: وەی بۆ تە، ژ وی دەمێ ئەز ژ دەڤ تە دەرکەفتیم و هەتا زڤریمە دەڤ تە ڤە ژبلی تبلا پێ خۆ یا مەزن(تبلا بەرانێ) من نە سەحکرییە چ تشتێن دی.

5- سوفیانێ سەوری (خودێ ژێ رازی بیت) دەرکەفت بۆ روژا جەژنێ و گوت: بێگومان ئێکەم تشتێ ئەم دەستپێبکەین دڤێ روژێ دا گرتنا چاڤا یە (ژ حەرامی).

6- ئیمام ئبن عــەتییە الانــدلسی (خــودێ ژێ رازی بیت) دبێژیت: دیتن دەرگــەهێ مــەزنترە بۆ دلی، و بــاشــترین رێكا هــەســتا یە بۆ دلی، ژبــەر ڤێ چەندێ پتریا شكەستنا ژلایێ وی ڤەنە، و پێدڤییە ژ دیتنا چاڤان د هشیار بن.

7- عـبداللە كورێ ئەبی هوزەیل دبێژیت: عـبداللە كورێ مەسعود (خودێ ژێ رازی بیت) چوو دەڤ نەخوشەكێ و سەرەدانا وی كر، كومەكا كەسا ژی دگـەل دا بـوون، د وێ مـالـێ دا ئـافـرەتـەك ژی هـەبـوو، ڤێجا زەلامـەكێ ژ وێ كـومـەلـێ هـەر بـەرێخۆددا وێ ئـافـرەتـێ، ئبن مـەسـعـود گـوتـێ: ئـەگـەر چاڤێن تە هاتبانە دەرێ بۆ تە باشتر بوو (كو تۆ بەرێخۆبدەیە وێ ئافرەتێ و ددەمەكێ دا تۆ مێهڤانی).

8- ئیمام ئبن قــەییم (خــودێ ژێ رازی بیت) دبێژیت: بــزانــە ـ خــودێ تــە ســەربئێخیت ـ ئـەڤ دەرگـەهـە ژ مـەزنترین دەرگـەهێن فتنێ نـە، بێگومـان شــەیتان دێ هێتە مـروڤی ب هــەر رێكەكـا بشێت بهێتێ، هــەتـا كـو ئـەو دگەهیتە ئـارمـانـجا خۆ و مروڤی بئێخیتە د فتنێ دا، بێگومـان ئـەو نـاهێتە كـەسێ عیبادەتـكەر كـو لـدەسـتپێكێ زنـایـێ بۆ وی جـوان بـكەت، بـەلـكو لدەستپێكێ دێ بـەرێخۆدانـا حـەرام بۆ وی جوان كەت، ژبـەر ڤێ چـەنـدێ عیبادەتكەر و زانـایا ئـەڤ دەرگـەهێ بـەرێخۆدانـا ژنێن بیانی یێ لـسەر خۆ گرتی، داكو ژ هەڤالینیا وان ددیر بن و رێگرییێ ژ تێكەلبوونا دگەل وان بكەن، كوركێن بچیك تێكەلی وان دبن، و داكو ژ فتنێ ددویر بن.

ئاخفتنێن سەلەفا لسەر مفايێن گرتنا چاڤان، و زيانێن بەرێخۆدانا حەرام:

1- ئبن عەباس (خودێ ژێ رازی بیت) دبێژیت: گرتنا چاڤان جوانییە بۆ دێمی، و پاقژی یە بۆ دلی، و هێزە بۆ مێشکی.

2ـ ئبن تەیمییە(خودێ ژێ رازی بیت) دبێژیت: بەرێخۆدان تیرەکە ژ تیرێن ژەهراوی یێن شەیتانی، و هەر کەسێ چاڤێن خۆ بەردەت، دێ خەمێن وی درێژ بن، و هەر دەمێ بەندە چاڤێن خۆ بپارێزیت ئیللا خودێ دێ ڕوناهیێ ئێخیتە د دیتنا وی دا، کو راستییا بابەت و ڕویدانان پێ بزانیت.

3- حەسەنێ بەصری (خودێ ژێ رازی بیت) دبێژیت: هەر کەسێ چاڤێن خۆ ژ حەرامی بگریت، خودایێ پاك و بلند دێ بۆ وی بەدەلڤەکەت ب بەردانا ڕوناهیێ ددیتنا وی دا، و یێ چاڤێن خۆ بەردەت بۆ دیتنا حەرامی، خودێ دێ ڕوناهییا دیتنا وی ڤەمرینیت.

4- ئیمام غزالی (خودێ ژێ رازی بیت) دبێژیت: ژ مفایێن گرتنا چاڤان: زێدەبوونا ئارامیێ د دەرونی دا، و بهێزکرنا بریارێ لسەر پەرستنا خودێ، و باوەری و پشتراستبوونا ب خودێ زێدە دکەت.

5- حەسەنێ بەصری (خودێ ژێ رازی بیت) دبێژیت: گرتنا چاڤان نیڤا ئاقلی یە، و نیڤا دینی یە، و نیڤا ژیانێ یە.

6- عومەرێ کورێ عبدالعزیز (خودێ ژێ رازی بیت) دبێژیت: گرتنا چاڤان یا باشە بۆ باوەرداران، چونکی ئەو ژبەرکرنێ بهێز دئێخیت، و دلی پاقژ دکەت، و دیر دکەت ژ فتنا.

7- ئیمام غزالی (خودێ ژێ رازی بیت) دبێژیت: گرتنا چاڤان نهێنییا ترسا ژ خودێ یە، و هێزا باوەریێ یە، و پاراستنا نەفسێ یە ژ حەز و شەهەواتان.

8- ئەبو عەمرو بن نجید (خودێ ژێ رازی بیت) دبێژیت: شاهـ کرمانی یێ دیربین بوو، خەلەت نەدبوو، و دگوت: هەر کەسێ چاڤێن خۆ بگریت ژ حەرامی، و نەفسا خۆ بگریت ژ شەهەواتا، و ب ڤەشارتی بەردەوام هەست ب چاڤدێرییا خودێ بکەت، و ب ئاشکرایی لسەر سونەتێ بچیت، و لسەر خوارنا حەلال فێر ببیت، خەلەتیێ ناکەت د پێشبینیکرنا خۆ دا.

9- ئبن تەیمییە (خودێ ژێ رازی بیت) دبێژیت: گرتنا چاڤان ژ وی دیمەنێ ئەم ژێ داینە پاش و نەهێیا مە کری کو بەرێخۆبدەینێ، سێ مفاییێن مەزن بدەست مروڤی ڤە دئینن: شریناهییا ئیمانێ و خوشییا وێ، کو ئەو خوشتر و باشترە ژ وی تشتێ تە بۆ خودێ هێلای، چونکی هەر کەسێ تشتەکێ بۆ خودێ بهێلیت خودێ دێ بۆ وی باشتر ژ وی تشتی بەدەلڤەکەت، و دێ ڕوناهیێ ئێخیتە د دلێ وی و دیتنا وی دا، و دێ دلێ وی بهێز ئێخیت و جێگیر کەت و ئازا و چاڤ نەترس کەت.

10- ئبن قـەییم (خـودێ ژێ رازی بیت) دبێژیت: ب زیانترین تشـت لـسەر دلی نامەیێن دیتنێ نە، چونکی ئەو وی تشتی نیشا ددەن یێ ئەو گەلەك داخاز دکەت، و سەبر و هەدارێ لسەر ناکێشیت، و ناگەهیتە وی تشتی، ب ڤێ چەندێ دێ دلی ئێشینیت و سزا دەت.

11- حافظ ئبن کثیر (خودێ ژێ رازی بیت) دبێژیت: بەرێخۆدان بانگەوازە بۆ خراب بوون و پیسبوونا دلی.

12- ئبن قـەییم (خـودێ ژێ رازی بیت) دبێژیت: بـەرێخۆدان بـنەمـایەکێ گشـتی یە بۆ رویدانێن تـوشی مـروڤی دبـن، چـونکی بـەرێخۆدان دێ هـزرێ ئینیت، و ئـەڤ هـزرە دێ هـزرکرنێ ئینیت، و ئـەڤ هـزرکرنـە دێ شـەهـوەتێ ئینیت، و شـەهـوەت دێ حـەزێ ئینیت، پاشی ئـەڤ حـەزە دێ بهێز کەڤیت بۆ بریاردانێ، پاشی بێگومان دێ کەڤیتە دکاری دا، ئەگەر چ رێگر نەبن وی براوەستینن.

13- ئبن قەییم (خودێ ژێ رازی بیت) دبێژیت: بەردانا چاڤان بێئاگەهیێ ژ خـودێ و روژا دوماهیێ چێدکەت، و دێ کـەڤیتە د حـەژێکرنـەکا زێدە دا، و گــوت: خــودایێ پــاقــژ و بــلند بۆ هــەر بــاشی و خــرابییەکێ کلیل و دەرگەرگەهەکێ دانـای داکو لێ بـچنە ژوورڤە، و بـەردانا چاڤان یا کرییە د شێوەیێ کلیلێ بۆ حەژێکرنێ.

14- ئبن قەییم (خودێ ژێ رازی بیت) دبێژیت: و بزانە بێگومان بنەمایێ حەژێکرنێ بەردانا چاڤا یە، و کا چەوا ڤێ چەندێ ترس لسەر زەلامان هەیە هوسا ترس یا لسەر ژنان ژی هەی، گوت: و دینێ گەلەك ژ عیبادەتکەرا یێ چووی ب ئەگەرێ بەردانا چاڤان و هەر تشتەکێ دبیتە ئەگەرێ بەرێخۆدانا حەرام، دڤێت ژ ڤی تشتی دهشیار بن.

15- الشیخ صالح بن عبدالعزیز ال الشیخ گوت: مەزنترین تشت کو کەسەك بشێت دەربارەی قورئانێ بێژیت: بەرێخۆدان، و ستران... و ئەگەر تۆ هزر تێدا بکەی، بێگومان ئەو کەسێ چاڤێن خۆ بەرداین و کاردکەت بۆ حەز و شەهەواتێن خۆ ژلایێ بەرێخۆدانا ژنێن بیانی، گەلەك خوشیێ د قورئانێ دا نابینیت (گەلەك خوشیێ د خواندنا قورئانێ و هزر کرنا د ئایەتێن قورئانێ دا نابینیت).

16- عبداللە کورێ مەسعودی (خودێ ژێ رازی بیت) دبێژیت: گونەهـ داگیرکەرێن دلی نە، و چ بەرێخۆدان نینن ئیللا بۆ شەیتانی ژی خوشی یا تێدا هەی.

17- ئبن عطاءاللە السکندری (خودێ ژێ رازی بیت) دبێژیت: بەرێخۆدان بۆ حەرامی دلی خراب دکەت، و کول و خەمان ددلی دا دچینیت، و وی دویر دکەت ژ خودایێ مەزن.

18- ئیمام ئبن قـەییم (خـودێ ژێ رازی بیت) دبێژیت: بـەرێخۆدانـا حـەرام کـول و خـەمـان ددلی دا دهێلیت، و ئیرادا مـروڤی لاواز دکـەت، و ڕونـاهییا ددیتنێ دا کێم دکەت، و نەفسێ بەرەف حەز و شەهەواتان ڤە دبەت.

19- ئیمام ئبن تەیمییە (خودێ ژێ رازی بیت) دبێژیت: بەرێخۆدانا حەرام دلی لاواز دکـەت، و لاوازیێ د نـەفسێ دا دهێلیت، و خـەم و نـەخـوشییا بۆ دئینیت، و ئارامی و رازیبوونێ ناهێلیت.

20- حـەسـەن بـەصری (خودێ ژێ رازی بیت) دبێژیت: بـەرێخۆدانا حـەرام حـــەژێکرنـــا دونیایێ ددلی دا دچینیت، و بـــاوەریێ ددلی دا لاواز دکـــەت، و دیردکەت ژ زکرێ خودێ و پەرستنان.

21- ئبن قـەییم (خـودێ ژێ رازی بیت) دبێژیت: بـەرێخۆدانـا حـەرام رەزیلی و لاوازیێ دهێلیت، و هیڤی و ئارمانجا ددلی دا لاواز دکـەت، و رژدییا لـسەر ئاخرەتێ تێدا دکوژیت.

22- عـەلیێ کورێ ئـەبی تالبی (خـودێ ژێ رازی بیت) دبێژیت: هـەر کـەسێ حـەژ حـەلالی بکـەت و کـەربێن وی ژ حـەرامـی ڤـەبن دێ بسـەر فتنا کـەڤیت. و هەر کەسێ بەرێخۆبدەتە وی تشتێ خودێ حەرام کری، نەفسا وی حەژ وی ناکەت، و خەلکی ژی دێ کەرب ژێ ڤەبن و حەژ وی ناکەن.

بەشێ پێنجێ: ڕێكێن خۆ پاراستنێ و چارەسەری

بەرێخۆدانا حەرام نەخوشییەكە پتریا خەلكی پێن توشبوینێ، و ڤێ نەخوشیێ جوداهی نەكرییە دناڤبەرا جحێل و دانعەمران و ژن و زەلامان دا، بەلكو هەمی پێن ڤەگرتین، و ڤێ نەخوشیێ دەرمانێ وێ لدەف چ نوژداران نینە، وچ ماموستاییێن ئاینی نەشێن ب ئاخفتنەكا كاریگەر تە چارەسەر بكەن، بەلكو بتنێ خودایێ مەزن دشێت هاریكاریا تە بكەت، ئەوژی پشتی تۆ تۆبە دكەی و ژدل بڕیارێ ددەی كو ڤێ گونەهێ بهێلی.

وەكی ئەم دزانین كو ئەڤە گونەهەكا ڤەشارتی یە و ژبلی خودانێ وێ كەس نزانیت، وبێگومان خودێ ڕێكا ڕاست یا نیشا مە دای، و یا گوتییە پێغەمبەری(سلاڤێن خودێ لسەربن): بێژە زەلام و ژنێن باوەردار چاڤێن خۆ ژ حەرامی بپارێزن، پاشی بڕیار یا كرییە د دەستێن مروڤی دا و مروڤ یێ ئازادە كا دێ فەرمانا خودێ بجهئینیت و چاڤێن خۆ ژ حەرامی گریت یان نە، داكو خودێ وان تاقیبكەت كا دێ لدیف ڕێكا ڕاست چن یان نە، و كا دێ سوپاسییا نیعمەتێن خودێ كەن كو ئێك ژوان نیعمەتا چاڤا یە، یان سوپاسیێ ناكەن و دێ خۆ ژهەژی سزای كەن،وەكی خودێ د قورئانێ دا دبێژیت: ﴿إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا ③﴾ سورة الإنسان ئانكو: بێ گومان مە ڕێك یا بۆ ڕوهن كری، ڤێجا یان دێ یێ شوكردار بیت و نیعمەت و كەرەمێن خودێ دگەل كرین ژبیرناكەت، یان ژی دێ ژ ڕێ دەركەڤیت و دێ یێ بێ نان و خوێ بیت، و ڕێكا خرابیێ دێ گریت.

هەمی مروڤان شیان پێن هەین لسەر هێلانا ڤێ گونەهێ، ئەگەر بریارێ لسەر ڤێ چەندێ بدەن و د ڕاستگو بن. هندەك دبێژن ئەم نەشێینە خۆ بەرێخۆدانا حەرام نەكەین، بەلێ وەسا نینە وەكی ئەو دبێژن، بەلكو وانا بتنێ دڤێت ب ڤێ هێجەتێ لدیف هەوایێ نەفسا خۆ بچن و فەرمانا خودێ بجە نەئینن، ئەگەر مروڤ ژدل حەز بكەت ڤێ گونەهێ بهێلیت خودێ دێ هاریكارییا مروڤی كەت كو بشێت بهێلیت، وەكی خودێ دبێژیت: ﴿وَاتَّقُوا اللَّهَ وَيُعَلِّمُكُمُ اللَّهُ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٢٨٢﴾﴾ سُورَةُ البَقَرَةِ ئانكو: و ژ خودێ بترسن، خودێ دێ هەوە تێگەهینیت و نیشا هەوە دەت، و خودێ ژ هەر تشتەكێ بئاگەهە.

هەر كەسێ تەقوا خودێ بكەت د بەرێخۆدانا حەرام دا خودێ دێ وی فێركەت كا دێ چاوا بەرێخۆدانا حەرام هێلیت، وەكی خودێ دبێژیت: ﴿وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا ﴿٢﴾﴾ سُورَةُ الطَّلَاقِ ئانكو: و هەر كەسێ ژ خودێ بترسیت (و بریار و ئەحكامێن وی بپارێزیت) خودێ دێ ڕێكەكێ بۆ ڤەكەت.

بزانە بریارا هێلان و رزگاربوونێ ژ ڤێ گونەهێ یا د دەستێن تە دا، ڤێجا تۆ بریارێ بدە و ب هەلبژێرە كا دێ لدیف كیژك ڕێكێ چی؟

بۆ چارەسەری و خۆ پاراستنێ ژ بەرێخودانا حەرام دڤان چەند خالان دا دێ هندەك رێك و رێنماییا دەینە دیارکرن:

ئێك: داخوازا هاریکاریێ ژ خودێ و دوعاکرن:

گەلەك دوعا بکە کو خودێ تە لسەر پەرستنا خۆ جێگیر بکەت و تە ژ گونەهان دیر بکەت، و داخوازێ ژ خودێ بکە هاریکارییا تە بکەت کو لسەر پیلانێن شەیتانی و هەوایێ نەفسا خۆ زالبی، چونکی شەیتان و نەفس بەرێ مروڤی ددەنە خرابیێ، و بەردەوام ڤێ دوعایا پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ لسەربن) بخۆ بکە:

(اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ سَمْعِي، وَمِنْ شَرِّ بَصَرِي، وَمِنْ شَرِّ لِسَانِي، وَمِنْ شَرِّ قَلْبِي، وَمِنْ شَرِّ مَنِيِّي) ئانکو: یا خودێ ئەز خۆ بتە دپارێزم ژخرابییا گوهلێبوونا خۆ، و ژخرابییا دیتنا خۆ، و ژ خرابییا ئەزمانێ خۆ، و ژ خرابییا دلێ خۆ، و ژ خرابییا ئاڤا شەهوەتا خۆ.

و هەروەسا ڤێ دوعایێ بکە: (اللَّهُمَّ طَهِّرْ قَلْبِي، اللَّهُمَّ حَصِّنْ فَرْجِي، اللَّهُمَّ اغْفِرْ ذَنْبِي) ئانکو: خودایێ من دلێ من پاقژ بکە، خودایێ من جهێ شەرما من (عەورەتێ) من بپارێزە، خودایێ من گونەهێن من پیچ بکە.

دوو: تەوبەکا دروست:

تەوبە بکە و ئیستیغفارا بکە بۆ هەر دیمەنەکێ حەرام یێ تە بەرێخۆدایێ، تۆ دشێی بێژی: (أَسْتَغْفِرُ اللَّه) یان (اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذَنْبِي) یان (أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ) و ب هەر شێوازەکێ دی داکو خودێ گونەهێن تە ژێببەت.

تەوبە بکە و پەشیمان ببە لسەر وێ گونەهێ و بریارێ بدە کو نە زڤرییە وێ گونەهێ ڤە، خودێ دبێژیت: ﴿ وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَن يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا اللَّهُ وَلَمْ يُصِرُّوا عَلَىٰ مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ ١٣٥ ﴾ سورة آل عمران ئانکو: و ئەوێن لدەمێ گونەهەکێ دکەن یان ژی ستەمێ ل خۆ دکەن، ناڤێ خودایێ خۆ دئینن و خودێ دئیننە بیرا خۆ، و داخوازا گونەه ژێبرنێ ژ خودێ دخوازن، ما کی ژبلی خودێ گونەهان ژێدبەت، و ڕکمانییێ لسەر گونەها کرین ناکەن (هەر نامیننە لسەر و دهێلن و ئنیەتا لێنەزڤرینێ دکەنە دلێ خۆ)، و ئەو دزانن(وان خەلەتی کر و نابیت هەر لسەر بمینن، و دڤێت تەوبە بکەن، و دزانن کەس ژ خودێ پێڤە گونەهێن وان ژێنابەت).

و ئەگەر شەیتان و نەفسا تە لسەر تە زالبوون و تۆ کەفتییە د گونەهێ دا ڤە، ژدلوڤانییا خودێ بێ هیڤی نەبە و جارەکا دی ژدل تەوبە بکە دێ خودێ لتە بوریت، خودێ د قورئانێ دا دبێژیت: ﴿ قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا ۚ إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٣٥﴾ ﴾ سُورَةُ الزُّمَر ئانكو: (ئەی موحەممەد تۆ ب ناڤێ خودایێ خۆ) بێژە (وان): ئەی بەندەیێن من، ئەی ئەوێن هەوە زێدە گونەه کرین و هەوە د کرنا گونەهان دا دایە سەر هەمی تخوییان، ژ دلوڤانییا خودێ بێهیڤی نەبن، براستی خودێ ژ هەمی گونەهان دبوریت، و هەمی گونەهان ژێدبەت، براستی ئەوە گونەه ژێبەر و دلوڤان.

سێ: هزرکرن د زیانێن بەرێخۆدانا حەرام و مفاییێن گرتنا چاڤا ژ حەرامی دا:

- بەرێخۆدانا حەرام گەلەك زیان یێن هەین، ژوانا:

1- بەرێخۆدانا حەرام دلی لاواز دکەت و رەق دکەت، و دلی ب حەز و خوشییێن حەرام ڤە گرێددەت.

2- بەرێخۆدانا حەرام ئیمان و باوەرییا موسلمانی لاواز دکەت، و دبیتە ئەگەرێ کەفتنا د گونەهێن مەزن دا وەکی: زنا و فاحیشێ، و هەرووەسا دبیتە ئەگەرێ دیربوونا ژ خودایێ مەزن.

3- بـەرێخۆدانـا حـەرام دبیتە ئـەگـەرێ پـەسـتانێن دەرونی و دوودلییا بـەردەوام، و مـروڤ بـەردەوام دێ د شـەرەکێ نـاڤخۆیی دا بیت دنـاڤبەرا حەزێن خۆ یێن حەرام و وژدانا خۆ دا.

4- بـەرێخۆدانـا حـەرام دێ پـەیوەنـدییێن خێزانی و جڤاکی ژنـاڤبەت، و دێ شك و گومان و خیانەتێ دناڤبەرا هەڤژینان دا دروست کەت.

5- و ژ زیانێن بەرێخۆدانا حەرام ئەوە دێ ل روژا قیامەتێ پرسیارا مروڤی لسەر هێتە کرن، ﴿إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُوْلَٰئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا ٣٦﴾ سُورَةُ الإِسْرَاءِ ئـانکو: هـندی مـروڤە یێ بـەرپسیارە ژ وی تشـتێ وی گـوهـ وچـاڤ ودلێ خۆ تێدا ب کـار ئینای، ڤێجا ئـەگـەر وی ئـەو د بـاشییێ دا ب کـار ئینابن ئەو خێرێ دێ وەرگرت، وئەگەر وی ئەو د خرابییێ دا ب کار ئینابن دێ ئێتە جزادان.

و هـەروەسـان ئـەو چـاڤێن مـروڤ بـەرێخۆدانـا حـەرام پێ دکـەت ل روژا قیامەتێ دێ شاهدەیێ لسەر مروڤی دەن، ﴿حَتَّىٰ إِذَا مَا جَاءُوهَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَأَبْصَارُهُمْ وَجُلُودُهُم بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ٢٠﴾ سُورَةُ فُصِّلَتْ ئـانکو: حـەتـا ئـەگـەر هـەمـی هـاتـنە د ئـاگـری دا، و وان حـاشـاتییا تـاوانێن خۆ کـر گـوهـ وچـاڤ وچـەرمێ وان شـاهدەیی ب وان گونـەهێن وان د دنیایێ دا دکرن ل سـەر وان دا.

و ژ مفاییێن گرتنا چاڤان ژ حەرامی:

1- ئبن قـەییم (خـودێ ژێ رازی بیت) دبێژیت: (غـض البصر يـقوي الـقلب ويـفرحـه، كما أن اطـلاق البصر يـضعفه و يحـزنـه) ئـانـكو: گـرتـنا چـاڤان ژ بـەرێخۆدانـا حـەرام دلی بهێز دئێخیت و كـەیفخۆش دكـەت، هـەروەكی كـا چاوا بـەرێخۆدانـا حـەرام دلی لاواز دكەت و دڤەهرینیت. هەروەسا دبێژیت: (أنه يسد على الشيطان مدخله الى القلب فإنه يدخل مع النظرة) ئانكو: گـرتـنا چـاڤان رێگرییێ ژ شـەیتانی دكـەت كـو بچیتە دنـاڤ دلی دا، چـونكی شەیتان دهێتە ژوور دگەل بەرێخۆدانێ.

2- گرتنا چاڤان پاراستنە ژ كەفتنا د فتنە و گونەهان دا، و گرتنا چاڤان ژوان پەرستنا یە یێن كو باوەرییا موسلمانی زێدەدكەن و وی نێزیكی (الله) دكەن.

3- گرتنا چاڤان ئارامییا دەرونی بدەست مروڤی ڤە دئینیت، و پەیوەندییێن دناڤبەرا هەڤژینا دا دپارێزیت و خیانەت وگومانا ناهێلیت.

4- گـرتـنا چـاڤان رێكەكـە بۆ چـوونـا بـەهەشـتێ وەكی فـەرمـودا پێغەمـبەری (سـلاڤێن خـودێ لـسەر بـن) دەمێ دبێژیت: گرنتییا شـەش تشـتا ژ نـەفسێن خۆ بـدەنـە مـن، ئـەز دێ گـرنـتییێ ب بـهەشـتێ دەمـە هـەوە: .... چـاڤێن خۆ ژ حـەرامیێ بگرن...

هەروەسان خودێ دبێژیت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿١٢﴾﴾ سورة الملك ئانكو: هندی ئەون یێن ژ خودایێ خۆ دترسن، وپەرستنا وی دکەن، ودەمێ خەلك وان نەبینن ئەو بێ ئەمرییا خودێ ناکەن، وئەو ژ عەزابا ئاخرەتێ دترسن هێشتا وان ئەو نەدیتی، لێبۆرینا ژ گونەهان بۆ وان ژ خودێ هەیە، وخێرەکا مەزن کو بەحەشتە بۆ وان هەیە.

و دەمێ رِێك یا بساناهی بیت، ل جهەکێ دویر بیت ژ چاڤێن خەلکی، و شەهوەت تە هەبیت، بەلێ ژبەر خودێ تۆ رِێگرییێ ژ نەفسا خۆ بکەی ژ بەرێخودانا حەراميێ ئەڤە بلندترین ئاستێ تەقوایێ یە، و خودێ خەلاتەکێ مەزن دەتە ڤان جورە کەسان، خودێ دبێژیت: ﴿وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ ﴿٤٠﴾ فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ ﴿٤١﴾﴾ سورة النازعات ئانكو: وهەچییێ ژ رِاوەستانا ل بەر دەستێ خودێ بۆ حسێبێ بترست، ونەفسا خۆ ژ دلچوونێن خراب بدەتە پاش، هندی بەحەشتە ئەوە مالا وی.

چوار: تژی کرنا دەمی ب کارێن بمفا ڤە:

بێگومان ئەگەر مروڤ خۆ ب کارێن بمفا ڤە مژیل نەکەت، دێ نەفس مروڤی ب کارێن خراب و بێ مفا ڤە مژیل کەت، ژبەر ڤێ چەندێ بریارێ بدە کو روژانە نڤێژێن خۆ ددەمێ وان دا بکەی، و قورئانێ بخوینی و گەلەك زکرێ خودێ بکەی، هەر وەکی خودێ د قورئانێ دا دبێژیت: ﴿ اتْلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ ۖ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنكَرِ ۗ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ ۗ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ ﴿٤٥﴾ ﴾ سورة العنكبوت ئانكو: تو وێ بخوینە یا بۆ تە هاتییە خوارێ ژ قورئانێ، وکاری پێ بکە، ونڤێژێ ب دورستی بکە، هندی بەردەوامییا ل سەر نڤێژێیە خودانی ژ کرنا گونەهـ وکرێتییان پاشڤەدبەت؛ چونکی ئەوێ بەردوامییێ ل سەر بکەت، و ب دورستی بکەت، دلێ وی روهن دبت، وباوەرییا وی زێدە دبت، وخێرخوازییا وی ب هێز دکەڤت، ودلێ وی زوی ب زوی ناچتە خرابییێ، وزکرێ خودێ د نڤێژێ دا و وەکی دی ژی ژ هەر تشتەکێ دی باشتر ومەزنتر و ب خێرترە. وخودێ دزانت کانێ هوین چ باشی وخرابییان دکەن، ڤێجا ئەو دێ هەوە سەرا وێ چەندێ جزا دەت.

و ئبن قـەییم (خـودێ ژێ رازی بیت) دبێژیت: ئێك ژ بـاشـترین رێكێن پاراستنا مروڤی ژ شەیتانی، گەلەك كرنا زكرێ خودایێ مەزنە. و هەروەسان دبێژیت: مـەزنترین دەرمـان بۆ چـارەسـەرییا بـەرێخۆدانـا حـەرام: پـەرسـتن، و هەستكرن ب زێرەڤانییا خودێ، و زكر، و خۆ دویركرن ژ گونەهان.

ژبـەر هندێ دەمێ خۆ تژی بكە ب كرنـا وەرزشێ و خـوانـدنـا پـەرتـوكـان و خـوانـدنـا زانسـتێن شـەرعـی، و خۆ فێری زمـانـەكێ دی بـكە، و سـەرەدانـا مـروڤێن خۆ بـكە و سـەرەدانـا نـەخـوشـان بـكە، و خـزمـەتـا دایك و بـابێن خۆ بـكە، و هـەر كـارەكێ دی یێ بـاش یێ دشیانێن تـە دا هـەبیت بـكە، و دانـانـا خشتەیەكێ بو كارێن روژانە گەلەك مفایێ خۆ یێ هەی، ل شـەڤێ بـەری نڤستنێ بخۆ خشتەیەكێ بۆ كارێن تە دڤێت ل روژا بهێت دا بكەی بدانە، و ئـەو دەمێ تـە دڤێت تێدا وی كـاری بـكەی بنڤیسە، و هـوسـا روژا خۆ هەمیێ پیلانێ بۆ بدانە ب هەمی ڤە دبیت 10 خولەكان ژ دەمێ تە ببەت، بـەلێ دێ هـاریكارییا تـە كـەت كـو د روژا خۆ دا گـەلـەك كـارێن بمفا بـكەی، و چێدبیت 100% لدیڤ وی خشتێ تە بخۆ دانای نەچی ژی، بەلێ لدیڤ شیانێن خۆ هەولبدە لدیڤ بچی، ب ڤی رەنگی دێ روژا تە ب كارێن بمفا ڤە دەرباز بیت و ب هاریكاریا خودێ دێ یێ / یا دیربی ژ گونەهان.

پێنج: خۆ دویر ئێخستن ژ هـوكـار و هـانـدەرێن دبـنە ئـەگـەرێ بەرێخۆدانا حەرام:

بـاوەرییا خۆ بهێز بئێخە، و بـەردەوام هـەسـت ب چـاڤدێری و زێرەڤانییا خـودێ بـکە، و ڤان ئـایەتـان بینە سـەر هـزرا خۆ: ﴿أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ اللَّهَ يَرَىٰ ۝١٤﴾ سُورَةُ العَلَقِ ئانكو: ئەرێ ما ئەو نزانیت كو هندی خودێ یە هەمی كارێ وی دبینیت؟ ﴿يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ ۝١٩﴾ سُورَةُ غَافِرٍ ئـانـكو: خودێ خیانـەتا چاڤان (بـەرێخۆدانـا ب دزی و نهێنی ڤە) و ئـەوا ددلانـدا ڤەشارتی ژێ ب ئاگەهە.

و خۆ ژ هەڤالێن خراب دویر بێخە و هەڤالینییا کەسێن باش و خودێ ناس بکە، وەکی ئبن قەییم (خودێ ژێ رازی بیت) دبێژیت: ژ چارەسەرییێن بەرێخۆدانێ: داخوازا گونەهـ ژێبرنـێ ژ خودێ (الإستغفار)، و خۆ پاراستن ب خودێ ژ شەیتانی، و زکر کرن، و کومکرنا زانینا بمفا، و سەرەدەری کرن دگەل هەڤالێن باش، و خۆ دویرکرن ژ هەڤالێن خراب.

و نـەچـە وان جهێن دبنە ئەگەرێ بـەرێخۆدانا حـەرام، بۆ نمونە: ئەگەر بزانی لدەمێ دچییە بازاری بەرێخۆدانا حەرام دکەی، ل وی دەمی بتنێ بۆ پێدڤییەکێ نـەبیت نـەچـە بـازاری، و ئـەگـەر بـزانی لـدەمێ دمینییە بتنێ ب موبایلا خۆ بەرێخۆ ددەیە دیمەنێن حەرام، نـە مـینـە بتنێ بەلكو هەرە

دناڤ خێزان و هەڤالێن خۆ دا ڕوینە خارێ، و نـەمـینـە بـێ شول بەلکو بلا گەلەك یێ ب شول و مژیل بی ب کارێن بمفا ڤە، و هەکە بزانی ب ئەگەرێ بـکارئینانـا تـوڕێن کـومـەلایەتی تۆ تـوشی بـەرێخۆدانـا حـەرام دبی، ل وی دەمی هندی بشێی (فەیسبوك و ئینستیگرام و تیك توك و سناپ چات..) بکار نەئینە، و هەمی دەرگەهێن گونەهان لسەر خۆ بگرە داکو دینێ تە یێ پاراستی بیت و دیر بی ژ دوماهیکا خراب.

شەش: پێکئینانا هەڤژینیێ و ڕوژی گرتن:

هەرووەسا ئێك ژ چارەسەر یێن دی کو پێغەمبەر (سلاڤێن خودێ لسەر بن) نیشا مە ددەت ئەڤەیە: عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ (رضي الله عنه): قَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: ((يَا مَعْشَرَ الشَّبَابِ، مَنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمُ الْبَاءَةَ فَلْيَتَزَوَّجْ، فَإِنَّهُ أَغَضُّ لِلْبَصَرِ، وَأَحْصَنُ لِلْفَرْجِ، وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَعَلَيْهِ بِالصَّوْمِ؛ فَإِنَّهُ لَهُ وِجَاءٌ)).[16] ئـانـکو: عـبدالـلە کـورێ مـەسـعودی (خـودێ ژێ رازی بیت) دبێژیت: پێغەمبەری(سلاڤێن خودێ لسەر بن) گوتە مە: گەلی گەنجا یێ ژ هەوە یێ چێبیت بلا ژنێ بینیت، چونکی ئەو دێ بیتە پاراستن بۆ چاڤان، و بـاشـترە بۆ پـاراسـتنا نـامیسێ، و یێ نـەشێت ژنێ بینیت، بـلا ڕوژییا بگریت، ئەو بۆ وی پاراستنە. بێگومان مەزنترین دەرگەهـ بۆ پاراستنا چاڤا ژ حەرامیێ و پاراستنا نامیسێ پێکئینانا هەڤژینیێ یە، ژبەرهندێ ئەوێ

16- متفق عليه

شیانێن ژن ئینانێ هەبن ژ لایێ دەرونی و جەستەیی و ماددی ڤە، بلا لەزێ بکەت و هەڤژینیێ پێکبینیت، داکو بشێت چاڤێن خۆ و نامیسا خۆ ژ حەرامی بپارێزیت، و ئەڤە باشترین ڕێکە، بەلێ ئەوێن شیانێن ژن ئینانێ نەبن بلا روژیيا بگرن، چونکی روژی ناهێلیت شەهوەتا مروڤی زێدە ببیت، و کەسێ روژیگر هەست ب زێرەڤانییا خودێ یا بەردەوام دکەت و خۆ ژ بەرێخۆدانا حەرام ددەتە پاش، ئەگەر د حەفتیێ دا دوو شەمبی دد و پێنج شەمبیێ بروژی بی، و هەر سێ روژێن نیڤا هەیڤێ بروژی بی تێرا تە هەنە کو نەفسا خۆ پەروەردە بکەی و د روژێن دی ژی دا خۆ بپارێزی ژ گونەهان، و خودێ دبێژیت: ﴿ وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّىٰ يُغْنِيَهُمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ ۗ ﴿٣٣﴾ ﴾ سُورَةُ النُّورِ ئانکو: وئەوێن ژ فەقیرییێ یان ژ بەر هەر ئەگەرەکا دی یا هەبت نەشێن ژنێ بینن، بلا ئەو خۆ دەهمەن پاقژ بکەن وخۆ ژ حەرامییێ بدەنە پاش حەتا خودێ ژ قەنجییا خۆ وان زەنگین بکەت، وئەو بشێن ژنێ بینن.

و خویشکا من یا خودان قەدر ئەگەر کورەکێ باش و ژ خودێ ترس تۆ خاستی بۆ هەڤژینیێ ب ڕێکەکا دروست و شەرعی، ل وی دەمی رازی ببە و هەڤژینیێ پێك بینە، و خواندن یان تەمەن یان هەر تشتەکێ دی نەکە ئاریشە، چونکی سەردەمێ فتنە و خرابیێ یە خۆ بپارێزە هەر دەمێ خودێ کورەکێ باش ئینا بەر دەرگەهێ مالا هەوە وی پاشڤە نەبە.

و دایك و بابێن هێژا دەمێ كەسەكێ باش یێ هین ژ دین و رەوشتێ وی درازی بن هات و كچا هەوە خواست، هین كچا خۆ بدەنێ و فەقیرییێ یان هەر تشتەكێ دی نەكەنە ئاریشە، وەكی پێغەمبەرێ مە (سلاڤێن خودێ لسەر بن) دبێژیت: ((إِذا خَطَبَ إليكُم من ترضونَ دينَهُ وخُلُقَهُ فَزَوِّجوهُ إلا تَفعَلُوا تَكُنْ فِتنَةٌ في الأرضِ وفَسادٌ عرِيض)).[17] ئانكو: ئەگەر ئێك هاتە دەڤ هەوە و كچا هەوە خاست یێ كو هین ژ دینێ وی و رەوشتێ وی درازی بن كچا خۆ بدەنێ، و هەكە هین وەنەكەن دێ فتنە و خرابی د ئەردی دا بەلاڤ بن.

و گەلی خویشك و برایان وەكی ئەم دزانین خودێ ئەزمونا هەر كەسەكێ د تشتەكێ دا دكەت، دبیت ئەزمونا تە د وێ چەندێ دا بیت كو رزقێ تە بۆ هەڤژینیێ گیرو ببیت، بەس سەبر و هەدارێ بكێشە و سەرپێچییا خودایێ خۆ نەكە و بەرەڤ رێكێن حەرام و نەشەرعی ڤە نەچە، چاڤێن خۆ ژ حەرامی بگرە و شەری دگەل نەفسا خۆ بكە و هاریكارییێ ژ خودێ بخوازە، ب هاریكارییا خودێ دێ شێی لسەر هەوایێ نەفسا خۆ و شەیتانی زالبی.

17- رواه الترمذي

دوماهیك

لدوماهیێ پەیاما من بۆ هەر كەسەكێ توشی نەخوشییا بەرێخۆدانا حەرام بووی ل خودێ بزڤرە، ئەرێ ما تە نەڤێت دلێ تە مرتاح بیت؟ ئەرێ ما تە نەڤێت ژ فتنە و خرابییا دیربی؟ ئەرێ ما تە نەڤێت ژیانەكا بەختەوەر دگەل (هەڤژینا خۆ یان هەڤژینێ خۆ) دەرباز كەی و زاروكێن خۆ ب درستی پەروەردەكەی؟ ئەرێ ما تە نەڤێت زاكیرا تە بهێز بكەڤیت و تشتا زیكا وەرگری و ژبیر نەكەی؟ ئەرێ ما تە نەڤێت خودێ ژ تە رازی بیت و بچییە بهەشتێ؟! ئەگەر بەرسڤا تە "بەلێ" بیت لەزێ بكە و تەوبە بكە، چونكی هندی مروڤ زویتر تەوبە بكەت و ژ گونەهێ پەشیمان ببیت و بەرەڤ خودێ ڤە بچیت، ئەگەرێ قەبیل بوونا تەوبا وی زێدەترە، هەر وەكی خودایێ مەزن ئەڤ چەندە دیاركری دەمێ دبێژیت: ﴿إِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللَّهِ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ يَتُوبُونَ مِن قَرِيبٍ فَأُولَٰئِكَ يَتُوبُ اللَّهُ عَلَيْهِمْ ۗ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٧﴾ وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ حَتَّىٰ إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ إِنِّي تُبْتُ الْآنَ وَلَا الَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ ۚ أُولَٰئِكَ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٨﴾﴾ سورة النساء ئانكو: براستی تەوبەیا وان بتنێ دهێتە وەرگرتن و قەبیل كرن ئەوێن ژ نەزانین گونەهێ دكەن، پاشی ژ نێزیك و زوی (ژ وێ كرنێ پەشیمان دبن) ل خۆ دزڤرن و تەوبە دكەن، ڤێجا خودێ تەۆبەیا ڤان قەبیل دكەت و خودێ زانا و كار بنەجهە.

و تەۆبە بۆ وان نینە ئەوێن کار و کریارێن خراب و گونەهان دکەن (دمیننە د گونەهێ دا، و ل خۆ نازڤرن) هەتا ئێك ژ وان دکەڤیتە بەر مرنێ (ژ نوی بێژیت: ئەها ژنوی من تەوبەیە (و ئەز پەشیمانم) و تەوبە بۆ وان ژی نینە یێن دمرن و ئەو گاور، ئێزایەکا ب دەرد و دژوار مە بۆ ڤان بەرهەڤکرییە.

و بێگومان هەر گونەهەکا مروڤ بکەت ژ نەزانینێ یە، چونکی ل وی دەمی ئەگەر مروڤ یێ نەزان نەبیت مروڤ گونەهێ ناکەت، و پێغەمبەر (سلاڤێن خودێ لسەر بن) دڤێ فەرمودێ دا وێ چەندێ دیاردکەت کو کەسێ گونەهکار دشێت ببیتە باشترین کەس: عن أنس بن مالك (رضي الله عنه) قال: قال رسول الله (ﷺ): ((كلُّ ابنِ آدمَ خطَّاءٌ ، وخيرُ الخطَّائينَ التَّوَّابوون)).[18] ئانکو: ئەنەسێ کورێ مالکی (خودێ ژێ رازی بیت) گوت: پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ لسەر بن) گوت: هەمی کورێن ئادەمی دگونەهکارن (ئانکو مروڤ هەمی گونەهان دکەن) و باشترینێن گونەهکارا ژی ئەون یێن گەلەك تەوبە دکەن.

و گونەها بەرێخۆدانا حەرام بچویك نەبینە، وەکی ئەنەس (خودێ ژێ رازی بیت) دبێژیت: هوین هندەك کریاران دکەن، د چاڤێن هەوە دا ژ موی زراڤترن، مە ئەو کریار ل سەردەمێ پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ لسەر بن) ژ گونەهێن مەزن و یێن مروڤی دبەنە هیلاکێ دهژمارتن.

18- رواه الترمذي

و نه ژ سیفه‌تێن باوه‌ردارا یه گونه‌هان بچویك ببینن، وه‌کی عبدالله کورێ مه‌سعودی (خودێ ژێ رازی بیت) دبێژیت: مروڤێ باوه‌ردار وه‌سا گونه‌هێن خۆ دبینیت هه‌ر وه‌کی ئه‌و چیایه‌کن ل هنداڤ سه‌رێ وی نزیکه بسه‌ر دا بهێت، و مروڤێ سه‌رداچوویی وه‌سا گونه‌هێن خۆ دبینیت هه‌ر وه‌کی مێشه‌که لسه‌ر دفنا وی دسه‌ررا دهێت و دچیت. و پشتی گونه‌هێ چاکیێ بکه، چونکی خودایێ مه‌زن دبێژیت: ﴿إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ ۚ ﴿١١٤﴾﴾ سُورَةُ هُود ئانکو: ب ڕاستی خێر و چاکی گونه‌هان پویچ دکه‌ن.

و ژ دلوڤانییا خودێ بێهیڤی نه‌به، خودایێ مه‌زن ل هه‌می گونه‌هان دبوریت (ژبلی شرکێ) ئه‌گه‌ر ته‌وبه‌کا ژ دل بکه‌ی و ئنیه‌تا ته ئه‌و بیت کو نه زڤرییه گونه‌هێ ڤه.

بێ گومان گرتنا چاڤان رێکا سلامه‌تیێ یه، به‌س به‌ردانا چاڤان رێکا په‌شیمانیێ یه و هه‌ر که‌سێ چاڤێن خو بگریت ژ وی تشتێ خودێ حه‌رام کری دێ دلێ وی ئارام بیت. هه‌دارێ بکێشه و شه‌ری دگه‌ل نه‌فسا خو بکه و چاڤێن خو ژ حه‌رامی بگره، خودێ دێ ب باشترین شێوه ته خه‌لات که‌ت وه‌کی دبێژیت: ﴿إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا أَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿١١١﴾﴾ سُورَةُ المُؤْمِنُون ئانکو: هندی ئه‌زم من جزایێ ڤێ دەستەکێ ژ بەنییێن خۆ کره به‌حه‌شت؛ ژ به‌ر صه‌برکێشانا وان ل سه‌ر نه‌خۆشییێ وگوهدارییا خودێ.

مەزنترین بێهنفرەهی ئەوە تو لسەر گوهداری و پەرستنان بکەی، و تو هەداریێ ل سەر خۆ ڤەکێشانا ژ گونەها بکەی، دڤێت ئەم ب هەدار بین لسەر شەهەواتان، ئەگەر ئەم بەرێ خو بدەینە موبایلێن خۆ دێ بینین گەلەك وێنێن بێ ستارە و یێن حەرام یێن تێدا دڤێت ب سەبر و هەدار بین بەرێخۆدانا حەرام نەکەین.

و ل دوماهییێ ژی دبێژمە دایك و بابان کو هوین بەرپرسن ژ زاروکێن خۆ، چاڤدێرییا وان بکەن کا ئەو لسەر ئەنترنێتێ بەرێخۆ ددەنە چ؟ چونکی د نوکەدا رەڤین و رزگاربوون ژ ئەنترنێتێ نینە، و بێ گومان گەلەك تشتێن باش و ب مفا یێن تێدا هەین کو ناهێنە هژمارتن، بەلێ دگەل هندێ ژی گەلەك تشتێن خراب ژی یێن تێدا، ژبەر هندێ زاروکێن خو ژ تشتێن حەرام و نەدروست ئاگەهدار بکەن و ب پارێزن.

سبحانك اللهم وبحمدك أشهد أن لا إله إلا أنت
أستغفرك وأتوب إليك

ژێدەر

١- فتح الباري شرح الصحيح البخاري، لإبن حجر العسقلاني.
٢- المجموع شرح المذهب، ليحيى بن شرف أبو زكريا النووي الديمشقي.
٣- المغني، لإبن القدامة
٤- تفسير القرآن العظيم (تفسير ابن كثير) للإمام عماد الدين أبي الفداء إسماعيل بن كثير القريشي الدمشقي.
٥- الجامع لأحكام القرآن، و المبين لما تضمن من السنة و أحكام الفرقان) لمؤلفة الإمام أبو عبد الله محمد بن أحمد الأنصري القرطبي.
٦- پاراستنا چاڤان ژ بەرێخودانا حەرام دناڤبەرا زانستی و ئاینی دا، نڤیسەر: عامر تحسین، وەرگێران: محمد صالح حجی.
٧- روضة المحبين و نزهة المشتاقين، لإبن القيم الجوزية.
٨- حياء، علوم الدين، كتاب كسر الشهوتين، أبو حامد الغزالي.
٩- المجالسة وجواهر العلم، للدينوري.
١٠- الأذكار، الإمام يحيى بن شرف النووي الدمشقي.
١١- الزهد، لإبن أبي الدنيا.
١٢- حلية الأولياء و طبقان الأصفياء، لأبي نعيم الأصبهاني.
١٣- الحكمة العطائية في الأسرار الكونية والفلسفة الإلهية، لإبن عطية الأندلسي.
١٤- الأدب المفرد، محمد بن إسماعيل البخاري.
١٥- ذم الهوى، لإبن القيم الجوزي.
١٦- التوبة، لإبن أبي الدنيا.
١٧- مجموع الفتاوي، لإبن تيمية.
١٨- البداية والنهاية لإبن كثير.
١٩- الجواب الكافي لإبن القيم الجوزي.
٢٠- آداب النساء لإبن القيم الجوزي.
٢١- تەفسیرا ساناهی، تحسين إبراهيم دوسكی.
٢٢- تەفسیرا ژیان، إسماعيل سگێری.

23. Laier, C., Brand, M., Hatch, L., & Hajela, R. (2015).
Neuroscience of Internet Pornography Addiction: A Review and Update. Behavioral Sciences, 5(3), 388-433.
24. T., Laier, C., Brand, M., Hatch, L., & Hajela, R. (2015).
Neuroscience of Internet Pornography Addiction: A Review and Update. *Behavioral Sciences*, 5(3), 388-43
25. ühn, S., & Gallinat, J. (2014). *Brain structure and functional connectivity associated with pornography consumption: The brain on porn*. JAMA Psychiatry, 71(7), 827-834.
26. Kühn, S., & Gallinat, J. (2014). Brain structure and functional connectivity associated with pornography consumption: The brain on porn. *JAMA Psychiatry*, 71(7), 827-83

ناڤەڕوك

پێشگوتن ....-
بەشێ ئێكێ: تێگەهشتنا بەرێخۆدانا حەرام ٦
بەرێخۆدانا حەرام چییە؟... ٦
بەلگێن شەرعی ژ قورئان و سونەتێ..٧
جورێن بەرێخۆدانا حەرام..١٨
كەنگی بەرێخۆدان یا دروستە؟..٢٠
بەشێ دووێ: ئەگەر و هاندەرێن بەرێخۆدانا حەرام...................................٢٢
ئیمانا لاواز...٢٢
كارتێكرنا جڤاكی و كومەلگەهی ٢٤
بەشێ سێێ: شینوارێن بەرێخودانا حەرام...٢٧
شینوارێن روحی و نەفسی...٢٧
شینوارێن جڤاكی و خێزانی..٢٩
شینوارێن ساخلەمی...٣١
بەشێ چوارێ: ئاخفتنێن سەلەفان لسەر بەرێخودانا حەرام..........................٣٣
سەلەف كینە؟...٣٣
هندەك ژ ئاخفتنێن سەلەفان لسەر بەرێخۆدانا حەرام...............................٣٤
ئاخفتنێن سەلەفان لسەر مفایێن گرتنا چاڤان، و زیانێن بەرێخۆدانا حەرام...................٣٦
بەشێ پێنجێ: رێكێن خۆ پاراستنێ و چارەسەری.......................................٤١
ئێك: داخوازا هاریكاریێ ژ خودێ و دوعاكرن..٤٣
دوو: تەوبەكا دروست...٤٤
سێ: هزركرن د زیانێن بەرێخۆدانا حەرام و مفایێن گرتنا چاڤا ژ حەرامی دا.....................٤٥
چوار: تژی كرنا دەمی ب كارێن بمفا ڤە...٤٩
پێنج: خۆ دویر ئێخستن ژ هوكار و هاندەرێن دبنە ئەگەرێ بەرێخۆدانا حەرام................٥١
شەش: پێكئینانا هەڤژینیێ و روژی گرتن...٥٢
دوماهیك ٥٥

(پروژێ بنڤیسه 24)